

Чытайце ў нумары:

- Слова да мужчын
- Дзень добры, Шушанскае
- Мы ўсе— твае сыны і дочки
- Дзе вы цяпер, сябры...
- Хто працуе чараўніком
- Апавяданне „Мост“

работніца і сялянка

2

1970

Ала Варшывончык, член комплекснай брыгады Салігорскага калійнага камбіната.
Фота В. Дубіні
і Ю. Іванова.

Ударніца камуністычнай працы, прадаўшчыца магазіна «1000 дробязей» г. Брэста Святлана Кулакевіч.
Фота А. Велікасельца.

Настаўніца спеваў Чэрвеньскай школы № 3 Тамара Смычнікава.
Фота В. Савіча.

Хімікі Светлагорскага завода штучнага валакна нясуць лінінскую працоўную вахту. На здымку: адна з лепшых работніц ткацкага цэха, ударніца камуністычнай працы камсамолка Таццяна Мужэнка.
Фота Ч. Мезіна (БЕЛТА).

Трэці год працуе даярнай у калгасе «Іскра» Круглянскага раёна Людміла Дамарацкая, якую вы бачыце на здымку. Дзяўчына заняла месца сваёй маці, калі тая пайшла на пенсію.
Фота М. Жалудовіча. (БЕЛТА).

Дэпутат Палацкага райсавета дэпутатаў працоўных майстар лесаскладу Ганна Палінчан.
Фота К. Жарнасека.

СЛОВА ДА МУЖЧЫН

Ці памятаеш ты, таварыш, дзевятнаццаты год? Год, калі ў коннай лаве ты рубіў з-за пляча белых гадаў, калі твой крык «Даеш!» наводзіў жах на інтэрвентаў ад Белага мора да Ціхага акіяна? І хто на свеце быў прыгажэйшы за цябе? Хіба толькі дзяўчаты, нашы камсамольскія багіні, суровыя, непрымірымыя, улюбёныя ў Рэвалюцыю чыстай і бескарыслівай любоўю. Гэта яны потым разам з табою будавалі Днепрагэс, Магнітку.

Ці памятаеш, таварыш, год сорок другі? Цябе спалывала нянавісьць да ворага, ты праклінаў кожны свой крок назад па роднай зямлі. Здавалася, што можа быць глыбейшым за тваё гора! Толькі вочы жанчын, якія глядзелі табе ўслед, калі ты адступаў. Але гэтыя ж вочы натхнялі і вялі цябе потым да Берліна!

Ці памятаеш, таварыш, першы пасляваенны год? Хіба хто быў мацнейшы за цябе, пераможца? Ты стаміўся ў баях і паходах, усё пабачыў. А як ён рос, той хлеб, што ўсю вайну ты еў, толькі цяпер убачыў: жанчыны, худыя, знясіленыя, аралі тваё поле. Тваё поле, мужчына.

Гэтыя нястомныя аратыя, самаадданыя жанчыны і былі цырыцамі палёў. Таму што без хлеба і гармата не стрэліць, і штык не дастане ворага...

І ўспомні, таварыш, 16 ліпеня 1963 года. Голас дыктара: «Увага! Працуюць усе радыёстанцыі Савецкага Саюза. На арбіту спадарожніка Зямлі выведзен касмічны карабэль «Усход-6», які ўпершыню ў свеце пілатуе жанчына — грамадзянка Савецкага Саюза касманаўт таварыш Церашкова Валянціна Уладзіміраўна...» А хіба лёгка быць першай?

Можна прывесці лічбы. Скажы, колькі ў нас жанчын — дэпутатаў Саветаў, колькі вучоных, колькі жанчын-ардэнаносцаў. Але ці патрэбна гэта? Азірніся, і ты ўбачыш, што ўсюды твой таварыш па працы — разумная, дзелавая, энергічная жанчына: у цэху і ў лабараторыі, у бухгалтэрыі і на вучоным савеце, у полі і пад купалам цырка. І якія б ні былі складаныя твае задачы, якое б цяжкое ні выдалася на тваю долю жыццё, ведай, будзь упэўнены — яна табе заўсёды дапаможа!

ВОСЬ ЧАМУ ТЫ ПЕРШЫ ПАВІНЕН ПАВІНШАВАЦЬ ЯЕ СЕННЯ 3 МІЖНАРОДНЫМ ЖАНОЧЫМ ДНЕМ — 8 САКАВІКА І СКАЗАЦЬ: — ДЗЯКУЙ ЗА УСЁ, ШТО ТЫ РОБІШ, МАЯ ЛЮБАЯ!

ВЕЧНА ЖЫВЫ

Вясна 1970 года... Ужо блізка, ужо стаіць на парозе той красавік, калі мы будзем святкаваць стагоддзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Ва ўсіх краінах свету прагрэсіўная грамадскасць рыхтуецца шырока адзначыць гэту слаўную дату. З ёю звязаны нашы справы, нашы здзяйсненні.

Гісторыя не ведае чалавека, які мог бы параўнацца з Леніным: не было і няма дзеяча, які меў бы такі ўплыў на шырокія народныя масы, які меў бы столькі верных паслядоўнікаў і прыхільнікаў на ўсёй планеце. Сотні мільёнаў людзей, выконваючы заветы Леніна, ужо зрабілі явай сацыялістычны ўклад на велізарных прасторах, а цяпер будуць камуністычнае грамадства, якое так яскрава бачыў Ленін яшчэ на зары сваёй дзейнасці, калі чорная ноч царызму стаяла над нашай краінай.

Ленін быў вучоным, трыбунам-прапагандыстам, арганізатарам шырокіх народных мас. З самага пачатку рэвалюцыйнай дзейнасці ён цвёрда стаў на пазіцыі марксізма, у новых гістарычных умовах развіў і памножыў тэарэтычную спадчыну Маркса і Энгельса і прымяніў яе на практыцы. Ленін быў найяснейшым чынам звязаны з працоўнымі, як ніхто іншы, ведаў іх карэнныя інтарэсы, ведаў, як пакутуе ў ланцугах капіталізму рабочы клас, як бядуе селянін, заціснуты падаткамі, абкрадзены памешчыкам і кулаком. Яго хваляваў лёс мільёнаў непісьменных, абяздоленых мас, пазбаўленых нават права людзьмі звацца. Усё сваё жыццё, увесь свой розум, усёпераадольваючую волю Ленін прысвяціў справе вызвалення працоўнага народа ад эксплуатацыі і прыгнечання, справе сацыялістычнай рэвалюцыі і будаўніцтва новага грамадства. Сувесна-гістарычная заслуга Леніна, створанай ім партыі бальшавікоў заключаецца ў тым, што яны ўзначалілі будаўніцтва першага ў свеце сацыялістычнага грамадства. А цяпер ужо трэцяя частка чалавецтва ідзе па шляху сацыялізма.

Азіраючыся на пройдзены за гады Савецкай улады час, кожны з нас успамінае мінулае, параўноўвае з сучасным. Мы параўноўваем—і радуемся тым велізарным зменам.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 2 і сялянка ЛЮТЫ 1970

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ШОСТЫ
ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

што адбыліся ў нашым жыцці. Гэтыя поспехі—увасабленне ідэй Леніна.

Непазнавальныя сталі нашы гарады. Замест дробнай, саматужнай прамысловасці ў рэспубліцы выраслі гмахі сучасных прадпрыемстваў, аснашчаных перадавой тэхнікай, прадукцыя якіх не ўступае лепшым сусветным стандартам. З ростам прамысловасці вырастаюць новыя рабочы клас, узброены ведамі, вытворчым майстэрствам. А селянін стаў сапраўдным гаспадаром зямлі, гаспадаром разумным і дбайным. Ён авалодаў прафесіямі, пра якія раней у вёсцы нават і не чулі. Ён авалодаў складанай тэхнікай і ўпэўнена кіруе шматлікімі машынамі і механізмамі.

Вырасла новая савецкая інтэлігенцыя, якая праўдай і верай служыць свайму народу, свайму грамадству. Сыны і дочки некалі непісьменных сялян і рабочых рухаюць наперад развіццё навукі, узбагачаюць краіну новымі і новымі адкрыццямі.

Гонарам нашага жыцця з'яўляецца поўнае разняволенне жанчыны. Адчыніце дзверы любога прадпрыемства, пабывайце ў любым калгасе ці саўгасе, наведвайце любую з лабараторый Акадэміі навук або яе шматлікіх навукова-даследчых інстытутаў.—І вы ўсюды ўбачыце, як поплец з мужчынамі, нароўні з імі працуюць нашы слаўныя жанчыны. Яны ўсё могуць, усё ўмеюць і навучыліся гэтаму ва ўмовах савецкай рэчаіснасці. Савецкая дзяржава, няўхільна праводзячы ленінскі курс, дала ім магчымасць вучыцца, авалодаць самымі складанымі прафесіямі, спалучаць працу з выхаваннем дзяцей.

Цэнтральны Камітэт КПСС апублікаваў Тэзісы «Да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна», якія з'яўляюцца асновай шырокай ідэйна-выхаваўчай прапагандысцкай работы партыйных, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, друку, радыё і тэлебачання. Уся гэтая ідэйна-выхаваўчая работа павінна ажыццяўляцца ў напрамку павышэння свядомасці, дысцыплінаванасці кожнага работніка. Будаўніцтва камунізма—справа ўсяго народа і справа кожнага савецкага чалавека паасобку. Ад свядомасці кожнага з нас, ад нашай ініцыятывы, культуры і прафесійнага майстэрства залежыць паспяховае выкананне эканамічнай праграмы камунізма.

Калектывы прадпрыемстваў, калгасаў, арганізацый рэспублікі бяруць на сябе новыя павышаныя сацыялістычныя абавязацельствы па дастойнай сустрэчы 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, па датэрмінаваму выкананню пяцігодкі і плана 1970 года. З пачуццём гонару за сваю вялікую сацыялістычную Радзіму, за Камуністычную партыю савецкай дзяржавы аб'яўляюць 1970 год—годам ленінскай ударнай работы, высокай прадукцыйнасці працы і выдатнай якасці прадукцыі. Няма сумненняў у тым, што працоўныя рэспублікі з гонарам выканаюць гэтыя абавязацельствы.

Адзначаючы 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, савецкі народ, народы сацыялістычных краін, міжнародны рабочы клас, усе рэвалюцыйныя барацьбіты праводзяць агляд сваіх сіл, вызначаюць далейшыя перспектывы і задачы сваёй дзейнасці, умацоўваюць баявое адзінства ў барацьбе за мір, дэмакратыю, сацыялізм.

Паспяховае шэсце сацыялізма на зямлі нясе гібель ворагам чалавецтва. Імперыялісты мабілізуюць усе сродкі і сілы на барацьбу з ім, імкнуцца прыбраць да рук дасягненні навукі і тэхнікі, вынаходзяць новыя, замаскіраваныя сродкі эксплуатацыі працоўных, імкнуцца адцягнуць іх увагу ад класавай барацьбы, правацюруюць ваенныя канфлікты. Аднак у канчатковым выніку ўсё гэта вядзе да ўзмацнення сацыяльных супярэчнасцей, эканамічных цяжкасцей капіталістычных дзяржаў, да хранічнага валютна-фінансаванага крызісу, беспрацоўя, да абвастрэння міжімперыялістычных спрэчак.

Бессмяротныя, вечна жывыя ідэі Леніна служаць для працоўных усяго свету невычарпальнай крыніцай натхнення і аптымізму. Прадаўжаючы справу Леніна, савецкія людзі ўмацоўваюць абароназдольнасць сваёй краіны, братэрства і дружбу паміж народамі СССР, умацоўваюць інтэрнацыянальную салідарнасць з міжнародным рабочым класам, з барацьбітамі за нацыянальнае вызваленне і трывалы мір, дэмакратыю і сацыялізм.

Імя і справы Леніна будуць жыць вечна! Ён вечна жывы ў нашых сэрцах і думках.

Краснаярскі край. Мянэцца аблічча сібірскага сяла Шушанскае, дзе ў 1897—1900 гадах знаходзіўся ў царскай ссыльцы Ул. І. Ленін. На месцы старых сялянскіх хат устаюць шматпавярховыя дамы гарадскога тыпу.
Фота Ю. Барміна. (ТАСС).

Да 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ШУШАНСКАЕ...

Жураўліная горка ля Шушанскага... Дзесьці далёка ў мроіве асенняга дня віднеюцца Саянскія горы, а ў нізіне зелянеюць сосны. За некалькі метраў адсюль плешчацца возера Пярова, на беразе якога сярод беластволых бярозак стаіць шалаш.

Тут, на гэтай горцы, часта бываў Уладзімір Ільіч, тут, у гэтым шалашы, ён праводзіў свой вольны час пры паляванні з сібірскім селянінам Апалонам Зыранавым.

Адсюль, з Жураўлінай і Пясчанай горак, добра бачна сяло Шушанскае—з белакаменнымі дамамі, з мноствам зеляніны.

Тут, на Жураўлінай горцы, прыгадалася мне пісьмо Уладзіміра Ільіча Леніна, якое ён пісаў 19 ліпеня 1897 года сваёй сястры Марыі Ільінічне. І былі ў гэтым пісьме такія радкі пра Шушанскае: «Сяло вялікае, у некалькі вуліц, даволі брудных, пыльных. Стаіць у стэпе—садоў і наогул расліннасці няма. Акружана сяло... гноем, які тут на палі не вывозяць, а кідаюць проста за сялом...»

Калі я хадзіў па вуліцах Шушанскага, дык пераканаўся, што яно зараз зусім іншае, чым было семдзесят год таму назад, калі тут адбываў сібірскую ссылку Уладзімір Ільіч. Кінатэатры, школы, Дом культуры, магазіны, лар-

кі, новыя добраўпарадкаваныя дамы.

А адзін куточак Шушанскага нашчадкі Леніна хочуць захаваць такім, якім ён быў раней. Гэта дзве вуліцы, што складаюцца з трыццаці трох сядзіб. Амаль усе яны, за выключэннем дамоў сялян Апалона Далманцэвіча Зыранова і Праскоўі Алімпіеўны Пятровай, дзе жыў Ул. І. Ленін, адбудовваюцца па старых фотаздымках і замалёўках. Сякера і пілка, гэблік і долата—вось інструмент, якім будаўнікі бярвенца да бярвенца падганяюць з дакладнасцю да сантыметра кожны вугал, кожны вільчак.

Будаўніцтва мемарыяльнай зоны «Сібірская ссылка Ул. І. Леніна» вядуць вопытныя этнографы, гісторыкі, архітэктары, мастакі, сялянскія майстры-будаўнікі.

На будоўлі мы разгаварыліся з маскоўскім архітэктарам Аляксеем Мітрафанавічам Кіліманавым. Ён раскажаў нам пра тое, што над узнаўленнем мемарыяла працуюць навуковыя супрацоўнікі Ленінградскага этнаграфічнага музея народаў СССР Марыя Аляксандраўна Браун, Галіна Рыгораўна Бабенская, Ірына Іванаўна Баранова, архітэктар-рэстаўратар з Маскоўскага навукова-рэстаўрацыйнага цэнтру Барыс Васільевіч Гнядоўскі, кандыдат мастацтвазнаўства Елізавета Міхайлаўна Караваева,

вядомы ноўгарадскі архітэктар Любоў Мітрафанаўна Шуляк. Усё гэта—вучоныя, кожны ў сваёй галіне выдатны спецыяліст. А колькі тут сапраўдных майстроў—цесляроў, сталяроў, што ад дзядоў сваіх і бацькоў перанялі па спадчыне ўмельства ўзводзіць драўляныя будыніны, якія павінны стаяць праз вякі. Вось хоць бы сібірак-шушанец Іван Васільевіч Баяраў. Тут, на будоўлі, яго называюць майстрам «залатыя рукі». З ім раіцца, слухаюць яго парады, бо ніхто так, як ён, не ведае сакрэтаў кладкі сцен з тоўстых бярвенняў таежнай лістоўніцы. Шмат за сваё жыццё збудаваў ён дамоў. І вось цяпер даверылі працаваць на такім важным, адказным аб'екце—узвядзенні ленінскага мемарыяла, які будучы наведваць людзі з усёй планеты. Іван Васільевіч Баяраў працуе тут са сваім сынам Пятром—таксама цудоўным майстрам, ён пераняў ад бацькі і спрыт і вопыт.

Я глядзеў на гэтую своеасаблівую будоўлю, на гэтыя вуліцы, дзе так прыемна пахла свежымі стружкамі, смолкай, услухоўваўся ў стук сякер, шоргат піл і ўяўляў сабе старое Шушанскае, тыя дамы, дзе калісьці адбывалі ссылку таварышы і сябры Уладзіміра Ільіча Леніна па рэвалюцыйнай барацьбе,

саратнікі ў цяжкім змаганні супраць царызму—лодзінскі сацыял-дэмакрат паляк Ян Прамінскі, пуцлаўскі рабочы-каваль фін Аскар Энгберг, што змайстраваў тут вячальныя пярсцёнкі Уладзіміру Ільічу Леніну і Надзеі Канстанцінаўне Крупскай.

Побач з гэтымі дамамі вырасце хата купца з крамай, будынак валаснога ўпраўлення, куды не раз наведваўся Ільіч, які быў тут пад паліцэйскім наглядом. Наогул, тут будзе адноўлена ўсё так, як было пры Ільічу.

А пакуль што зойдзем разам з вамі, дарагія чытачы, у дом сібірскага селяніна Апалона Далманцэвіча Зыранова, дзе ў адным пакоі жыў Уладзімір Ільіч Ленін. Чатыры акны. У правым куце—кніжная шафа. Пасярэдзіне пакоя, ля сцяны, між двух вокнаў—стол. На stole—лямпа з зялёным абажуром. Падстаўка гэтай лямпы тая самая, што была і пры Ільічу.

Тут, вось за гэтым сталом, Уладзімір Ільіч Ленін напісаў свае геніяльныя працы «Развіццё капіталізму ў Расіі», «Задачы рускіх сацыял-дэмакратаў». Тут і ў доме Праскоўі Пятровай даў ён свету звыш трыццаці сваіх тэарэтычных работ аб рэвалюцыйнай барацьбе, аб становішчы ў Расіі. У сваіх пра-

...ЛЮБЯЧЫ ЦЯБЕ УЛ. УЛЬЯНАЎ

цах Ул. І. Ленін абгрунтоўваў праграму і тактыку партыі, выкрываў народнікаў, «эканамістаў», «легальных марксістаў» і іншых рэвізіяністаў. І гэта пад няспынным паліцэйскім наглядам, пры частых вобысках! Трэба было мець стальные нервы, жалезную волю, мужны характар, каб, нягледзячы на нягоды сібірскайсылкі, так многа зрабіць, пакінуць для нашчадкаў такую вялікую спадчыну па важнейшых праблемах жыцця.

Будучы ў Шушанскім, Ул. І. Ленін дасканала вывучыў сібірскую вёску, памагаў сялянам у юрыдычных пытаннях, карыстаўся сярод шушанцаў вялікай павагай і аўтарытэтам. Яму ўдавалася ў судах выйграваць у карысць бедных сялян і рабочых судовыя справы з кулакамі і багачамі.

Калі ў маі 1898 года да Ільіча ў Шушанскае прыехала Надзея Канстанцінаўна, яна расказала яму пра тое, што ў сакавіку 1898 года ў горадзе Мінску адбыўся Першы з'езд РСДРП. Гэтую вестку ён сустрэў з вялікай радасцю.

Неўзабаве Ул. І. Ленін і Н. К. Крупская перасяліліся ў дом Праскоўі Алімпіеўны Пятровай, у больш прасторную кватэру. Дом гэты стаіць над самай Шушай. Высокі ганак вядзе ў маленькія сенцы, з сяней—дзверы ў кухню. Тут, як і ва ўсім доме, узноўлена ўся абстаноўка, якая была пры жыцці Уладзіміра Ільіча Леніна і Надзеі Канстанцінаўны Крупскай.

У двары дома Пятровай стаіць альтанка з арэшніку і вербалозу, абвітая хмелем. Яна—дакладная копія той, якую калісьці змайстравалі Ільіч і Крупская і дзе яны працавалі і адпачывалі.

...Шушанскае. Блізкія і родныя кожнаму савецкаму чалавеку мясціны. Нездарма сюды, у ленинскі музей, штодзённа едуць людзі—рабочыя, калгаснікі, вучоныя. Дырэктар музея—дарэчы, наш зямляк з вёскі Осава Бабруйскага раёна—Мікалай Данілавіч Гарадзецкі расказвае, што за трыццаць год работы музея яго наведала каля двух мільёнаў чалавек.

І тут хочацца сказаць аб прыемнай і радаснай для нас нечаканасці. Якраз у той час, калі мы знаёміліся з матэрыяламі і экспанатамі музея, да нас падышла група супрацоўнікаў. Яны казалі, што мінчанін, выкладчык педінстытута Леў Мацвеевіч Смілавіцкі, які быў у нашай групе, з'яўляецца двухмільённым наведвальні-

кам Шушанскага музея. Я ж аказаўся першым, які адкрыў рахунак трэцяга мільёна. Нам уручылі памятныя падарункі—ленинскія альбомы, кнігі, буклеты.

На ўсё жыццё захаваем мы гэтыя дарагія падарункі.

Сюды, у Шушанскі музей, з усіх канцоў краіны людзі прысылаюць і прывозяць тое, што яны лічаць самым дарагім. Вось снарадная гільза, на якой напісана: «Зямля крэпасці-героя Брэста». Яе прывезлі сюды беларускія студэнты. Вось зямля з-пад сцен Маўзалея Ул. І. Леніна. Яе прывезлі арэхава-зубеўскія камсамольцы. Вось зямля з Мамаева кургана. Пробу з першай плаўкі алюмінію прыслалі рабочыя Брацкага завода. Моладзь Калугі прывезла музею макет помніка К. Э. Цыялкоўскаму.

А ў кнізе водгук—дзсяткі, тысячы шчырых слоў, напоўненых любоўю да правадыра, клятвы быць заўсёды падобным да яго, усюды і ва ўсім прытрымлівацца яго заветаў.

«Мы, члены брыгады камуністычнай працы будаўнікоў чыгункі Абакан—Тайшэт, з вялікай увагай аглядзелі мясціны, дзе быў Уладзімір Ільіч. Мы шчаслівыя, што жывём і працуем на такой будоўлі, пра якую марыў Ленін, і хочацца яшчэ лепш працаваць, жыць па-ленинску».

«З вялікай радасцю аглядзела музей. З задавальненнем ад'язджаю адсюль, бо не дарэмна прыехала сюды за 5 тысяч кіламетраў. Бачыла месца ссылкі і месца вялікай работы правадыра сусветнага пралетарыяту Ул. І. Леніна. Выношу падзяку супрацоўнікам музея за тое, што яны беражліва захоўваюць памяць пра роднага Ільіча. Ю. Белякова, г. Талін».

«Я ўсё жыццё імкнулася да таго, каб пабываць у Шушанскім, а галоўнае, у доме, дзе жыў і працаваў Ул. І. Ленін. Няма слоў выказаць пачуццё, якое ахапіла мяне, калі я аглядзела сціплую абстаноўку, у якой жылі Ільіч і Крупская. Памяць пра ўсё ўбачанае я захаваю да канца сваіх дзён. Збылася мая заветная мара. А. Сакалоўская, г. Таўда Свядлоўскай вобласці».

Дваццаць тамоў водгук—захоўваецца ў музеі. Дваццаць тамоў чалавечых пачуццяў, перажыванняў, хваляванняў тых, хто пабываў тут, у гэтых гістарычных мясцінах.

Віктар ШЫМУК

Сяло Шушанскае.

Усё сваё жыццё Ул. І. Ленін аддаў справе вызвалення рабочых і сялян ад прыгнёту самадзяржаў, ад улады капіталістаў і памешчыкаў, справе пабудовы сацыялізма. Юнаком, восенню 1893 года, ён развітаецца з сям'ёй і едзе ў Пецяярбург з мэтай узяцця за рэвалюцыйную работу. Тут, сярод перадавых пралетарыяў Пецяярбурга, Ул. І. Ленін вырас як кіраўнік рабочага класа, як яго арганізатар і правадыр. Праз два гады—арышт і трохгадовая сібірская ссылка, пасля—жыццё ў Пскове пад наглядам паліцыі, пяцігадовая эміграцыя, з восені 1905 г. да 1907 г.—канспірацыйная дзейнасць Леніна ў Пецяярбургу і зноў доўгія гады эміграцыі.

Адусюль на імя маці Марыі Аляксандраўны ішлі ад Уладзіміра Ільіча яго пісьмы. Ні час, ні адлегласць не маглі аслабіць сыноўняга пачуцця. Колькі ўвагі і клапацілівасці ў гэтых пісьмах! Пісьмы Леніна да маці, якія нязменна пачынаюцца звароткам «Дарагая мамачка!», поўныя пытанняў пра здароўе, пра адпачынак, пра тое, «ці добра ўладкаваліся на зіму». «Непакоіць мяне,—піша ён у пісьме ў 1909 годзе,—што ў вас халодная кватэра... Хаця б не прастудзіцца табе... Ці нельга што-небудзь зрабіць, можа паставіць маленькую жалезную печ?» Асабліва праяўлялася ўвага Уладзіміра Ільіча да маці, калі на яе абрушвалася якая-небудзь бяда, а гэтых бед у яе жыцці было шмат. То адзін, то другі член сям'і падвяргаўся арышту. «Дарагая мамачка!—пісаў Уладзімір Ільіч у 1912 годзе.—Учора ўвечары прыехаў у Парыж з маленькай паездкі па справах і знайшоў тваё пісьмо з сумнай весткай пра Аню і Маняшу». (Аня і Маняша—сёстры Леніна Анна і Марыя Ільінічны). «Я ўпэўнены, што доўга пратрымаць іх не змогуць! Занадта відна недарэчнасць такога арышту,—сцвяжае ён маці.—Ці ёсць у цябе знаёмыя, мая дарагая? Самае горшае і цяжкае ў такіх выпадках раптоўнае адзіноцтва».

У пісьмах Уладзімір Ільіч паведамляў пра сваё жыццё, работу, дзяліўся сваімі поглядамі, намерамі, расказваў пра таварышаў па барацьбе. Для Марыі Аляксандраўны інтарэсы яе дзяцей былі яе інтарэсамі, яна разумела і спачувала рэвалюцыйнай дзейнасці сваіх дзяцей. Уладзімір Ільіч гэта добра ведаў і таму з асаблівай шчырасцю расказваў маці пра свае клопаты і вельмі цаніў яе дапамогу. «Моцна цябе абдымаю, мая дарагая. Жадаю быць здаровай!»—гэтыя развітальныя словы яго пісем напоўнены шчырай любоўю і пяшчотай.

Як бы ні быў заняты Уладзімір Ільіч, пісьмы маці ён пасылаў рэгулярна. «Не разумею,—пісаў ён з сяла Шушанскага,—як гэта выйшла так, што ты доўга не атрымлівала ад мяне пісем: я ўжо «з незапамятных часоў» пішу табе кожную нядзелю».

У пісьмах Леніна з эміграцыі гучыць сум па роднаму дому, жаданне пабачыцца. «Наконт нашага спаткання ў жніўні было б гэта архіцудоўна, калі б не стаміла цябе дарога»,—пісаў Уладзімір Ільіч у 1910 годзе з Парыжа. Мара аб сустрэчы ажыццявілася. Вераснёўскім ранкам 1910 года ў Стакгольме Ул. І. Ленін сустракаў маці і сястру Марыю Ільінічну. Ён загадзя паклапаціўся, каб як мага зручней уладкаваць маці, каб у час свайго знаходжання ў Стакгольме яна не стамлялася, магла добра адпачыць.

Гэта было апошняе спатканне маці з сынам. Усяго некалькі месяцаў не дажыла Марыя Аляксандраўна да красавіка 1917 года, да вяртання Уладзіміра Ільіча з эміграцыі.

Пісьмы Уладзіміра Ільіча да маці, на жаль, не ўсе захаваліся, а тыя, што пісаліся «хіміяй» між радкоў або прысылаліся ў тайніках—пераплётах кніг, альбомаў, знішчаліся адразу, як толькі іх прачыталі. Аднак і тыя пісьмы, што прадстаўлены ў гэтай кнізе, раскрываюць перад намі цікавыя старонкі біяграфіі вялікага Леніна, паказваюць вобраз правадыра сусветнага пралетарыяту такім блізкім нам, «зямным» чалавекам. Ён, як і ўсе, меў сямейныя клопаты, думаў пра кватэру, пра адзенне, хадзіў на паляванне, любіў прагулкі, катаўся на каньках, яго хвалявалі ўсякія штодзённыя дробязі.

Пісьмы Ул. І. Леніна паказваюць нам прыклад найвышэйшай сумленнасці і чалавечнасці Уладзіміра Ільіча, найвялікшага высакародства ў адносінах да маці, да родных, да таварышаў.

Пад такой назвай выйшаў у свет зборнік пісем Ул. І. Леніна да маці. (М., выдавецтва «Молодая гвардия», 1967 г.).

ДАЛОНІ ДРУГА

— Зіна Курбека ходзіць на баптысцкія маленні? — Вольга Андрэеўна не паверыла. Проста не ўкладвалася ў галаве: ударніца камуністычнай працы і раптам — баптыстка. Але, як кажучы, факты — рэч упартая. Ды і Зіна не адмаўляецца, што ходзіць на маленні.

«Як жа ўсё гэта здарылася?» — думала Вольга Андрэеўна. Спрабавала разабрацца, ацаніць свае дзеянні, работу калектыву. «Калі ж усё-такі прагледзелі чалавека?».

Вольга Андрэеўна ведала, што Зіна дрэнна жыла з мужам. Не ладзілі паміж сабою. А потым і зусім разышліся. Жыла з дачкой на прыватнай кватэры. Вольга Андрэеўна і ў мясцком хадзіла, і да дырэктара фабрыкі. Атрымала тады Зіна Курбека кватэру, на наваселле ўсіх запрасіла.

І вось пасля гэтага Вольга Андрэеўна неяк і не стала заходзіць да Зіны. Здавалася, што патрэбы ў гэтым больш няма. Зіна добрая работніца, ніколі не падводзіла людзей, браку ў працы не было. Спытаюць у яе, бывала, як дачка вучыцца — «нічога, кажа, скардзіцца няма на што, актывістка, вечна нечым занятая, то тое патрэбна зрабіць, то гэта». Бачыла Вольга Андрэеўна матчыну радасць, яе гонар за дачку і сама радавалася.

І вось тут, калі потым пачала ўспамінаць, яна штосьці ўпусціла, штосьці недагледзела. Магчыма, гэта было звязана з Зінай маці, яна доўгі час хварэла. Вось тут, напэўна, і падышлі да Зіны баптысты, падаслалі мяккай саломкі. Мусіць, адзін раз пайшла з імі на маленне, а потым і зачасціла. Не звярнула ўвагі Вольга Андрэеўна на тое, што яе работніца часам не заставалася на сходы, на палітзаняткі. «Можа, што-небудзь дома патрэбна зрабіць», — супакойвала сама сябе. Не ведала, што ў гэты час Зіна Курбека спяшалася ў малітоўны дом.

Вольга Андрэеўна Васілевіч вырашыла, што трэба абавязкова схадзіць да Зіны, пагаварыць сам-на-сам з Зінай, з яе дачкой.

У той вечар яны доўга размаўлялі. Пра жыццё. Вольга Андрэеў-

на адразу ўбачыла ў Роме, Зінай дачцы, сваю сяюзніцу.

— Вось і я ёй кажу: «Кінь ты хадзіць у тую секту. Бога няма, яго выдумалі людзі! Але не паддаецца. Убілі ёй у галаву цемрашалы!»

Роме вучыцца ў восьмым класе, таму многае разумее, многае вычытала з кніг, убачыла ў фільмах.

— А ты старайся ў кіно, у тэатр часцей з маці хадзіць, — параіла Вольга Андрэеўна Роме, калі Зіна выйшла на кухню.

Пайшла ад іх у той вечар Васілевіч з цвёрдай думкай, што становішча можна выправіць. Бачыла, што ў чымсьці сумняваецца жанчына, штосьці яе непакоіць. Трэба памагчы ёй ва ўсім разабрацца. Праўда, за адзін вечар мала што можна зрабіць. Патрэбны час, настойлівасць. А з гэтым, калі гутарка ідзе пра чалавечы лёс, Вольга Андрэеўна ніколі не лічылася. Да людзей, якія займаюць самыя высокія пасады, дойдзе, а свайго даб'ецца.

А хадзіць даводзілася і многа, і часта. І за работніц сваёй змены, і за людзей, якіх ведала толькі выпадкова. На сесіі, калі вучылася завочна ў тэхналагічным тэхнікуме, хадзіла на лекцыі па фізіцы да выкладчыка Маклакова Глеба Нікіфаравіча. Заўважыла, што чалавек чымсьці ўзрушаны, штосьці хвалюе яго.

— Што з вамі, Глеб Нікіфаравіч? — падышла да яго Вольга Андрэеўна на перапынку. — Напэўна, штосьці вас засмучае?

Той паглядзеў на яе нейкім адчужаным позіркам, спачатку спрабаваў адгаварыцца:

— Ды так, нічога асаблівага...

Але зрэшты, даверыўшыся ёй, пачаў раскаваць:

— Ведаеце, я кантужаны. У партызанах гэта здарылася. Жонка ў мяне таксама былая партызанка. А вось пасялілі нас у доме інвалідаў у кватэры з агульнай кухняй. Штодзень п'янікі, скандалы. Пісаў у райвыканком, але там не звярнулі ўвагі на маю бяду. Мусіць, шмат такіх, як я...

— Прыносьце вашы дакументы. Вось заўтра давайце сустрэнемся, сходзім у Савет Міністраў, у Цэнтральны Камітэт партыі, — угаворвала яго Вольга Андрэеўна.

Назаўтра Вольга Васілевіч, майстар Баранавіцкай швейнай фабрыкі, дэлегат XXII з'езда партыі, узнагароджаная ордэнам Леніна, хадзіла па кабінетах з дакументамі Маклакова, гаварыла, пераконвала, што чалавеку неабходна стварыць лепшыя ўмовы для працы і жыцця. Праўда, тут і даказаць асабліва не было чаго. З ёй адразу ж пагадзіліся.

Калі прыехала з сесіі дадому, атрымала пісьмо ад Маклакова:

«Атрымаў добрую кватэру ў Зялёным Лузе, — пісаў ён. — Вельмі дзякую вам за дапамогу. Калі будзеце ў Мінску, абавязкова зайдзіце да мяне на наваселле. Яшчэ раз вялікі вам дзякуй!».

Часта даводзіцца чуць такія словы Вользе Андрэеўне. Часта памагае яна людзям у бядзе. За дваццаць тры гады, што працуе на фабрыцы, не раз сутыкалася і з бюракратычнай валакітай, і з несправядлівасцю. А асабліва тады, калі выбралі яе дэлегатам на XXII з'езд партыі і ўручылі за выдатную працу ордэн Леніна, людзі пачалі прыходзіць з просьбамі не толькі са сваёй змены, а і з іншых цэхаў. Аднаму кватэра па-

НОВЫЯ КНІГІ ПРА УЛ. І. ЛЕНІНА

Успаміны пра Уладзіміра Ільіча Леніна. У 5 тамах. Масква, выдавецтва палітычнай літаратуры, 1969 г. (Інстытут марксізма-ленінізма пры ЦК КПСС). На рускай мове. У пяцітомнік уключаны ўспаміны родных і блізкіх Уладзіміра Ільіча, яго сяброў і саратнікаў, рабочых, сялян, замежных дзеячоў. Аўтары ўспамінаў уяўляюць вобраз мудрага правадыра і настаўніка працоўных усяго свету, арганізатара Камуністычнай партыі, заснавальніка Саветскай дзяржавы і разам з тым простага, жыццярадаснага, абаяльнага чалавека, чулага друга і таварыша.

Гарбуноў Н. П. ЯК ПРАЦАВАУ ЛЕНІН. М., Выдавецтва палітычнай літаратуры, 1969 г. На рускай мове.

Аўтар гэтай брашуры Н. П. Гарбуноў, працуючы ў 1917—1918 гг. сакратаром Саўнаркома, а з 1920 года — кіраўніком спраў Саўнаркома, меў магчымасць блізка, з дня ў дзень назіраць дзейнасць Уладзіміра Ільіча. Яго расказ пра штодзённую работу правадыра паказвае, як і чаму паспяваў Уладзімір Ільіч сачыць за жыццём не толькі ў нашай краіне, але і ва ўсім свеце.

Імя Леніна. Мінск, выдавецтва «Беларусь», 1969 г.

У гэтым зборніку кіраўнікі і простыя працаўнікі калектываў, якія носяць імя Леніна, расказваюць пра тое, як яны выконваюць вялікія ленінскія заветы, пра свае дасягненні за гады Саветскай улады, пра тое, як пераўтварылася за гэты час беларуская зямля, змяніліся яе людзі. У гэтых апавяданнях адлюстраваны трыумф ленінскіх ідэй, іх вялікая натхнячая і пераможная сіла.

Дзяржаўная бібліятэка імя Ул. І. Леніна.

трэбна, бо няма дзе жыць, другому — дзіця ў садзік уладкаваць, у трэцяга ў сямейным жыцці штосьці не ладзіцца...

І Вольга Андрэеўна памагала чым магла.

...Была змена адстаючая, плана не выконвала, браку шмат было. А як узначаліла яе Вольга Андрэеўна — праз месяц пераходны Чырвоны сцяг атрымала. І людзі тыя самыя. Толькі іначай да справы пачалі адносіцца, якуюсьці іскрынку неспакою прынесла работніцам новы начальнік змены.

Бачыла Васілевіч: можна штосьці сэканоміць, штосьці ўдакладніць у працэсе працы. Не лічылася з часам, думала, вынаходзіла. І нарэшце ішла яе заяўка з прапановай у бюро па рацыяналізацыі. Толькі ў мінулым годзе былі дзве такія заяўкі.

А калі збіраліся разам схадзіць у тэатр, кіно ці выехаць на экскурсію, Вольга Андрэеўна і ў гэтай справе была першая. Хадзіла да дырэктара, у фабрычны камітэт, дамаўлялася на конт машыны.

Мусіць, таму і людзі не падводзяць свайго майстра. Амаль кожны месяц змена займае першыя месцы на фабрыцы.

...Пасля першай размовы з Зінай Курбека Вольга Андрэеўна старалася часцей бываць разам з ёю. То ў кіно прапануе білет, то на спектакль, то запрасіць на экскурсію... І бачыла, што тая ўсё больш і больш цягнулася да людзей.

— Ведаеце, Вольга Андрэеўна, — сказала ёй аднойчы Зіна. — Нічога я яшчэ ў жыцці не бачыла. Хачу праехацца па свеце, паглядзець новыя мясціны.

— Дык у чым жа справа? Бяры водпуск, паможам набыць турысцкую пуду. Едзь, паглядзі, як людзі жывуць.

Нядоўга прайшло часу пасля гэтай размовы. Ішла аднойчы на работу Вольга Андрэеўна. Панядзелак якраз быў. Сонца жэмчугам адлівала ў сняжынках і льдзінках. Быў рэдкі на прыгажосці ранак. На аўтобусным прыпынку сустрэла Рому, Зініну дачку.

— Ведаеце, Вольга Андрэеўна, — загаварыла Рома. — Ні ў суботу, ні ўчора мама не хадзіла ў секту. Зусім іншая стала.

І вочы дзяўчынкі свяціліся радасцю. Ад гэтай весткі радасна стала на душы ў Вольгі Андрэеўны, радасна за чалавека, якому ты чымсьці дапамож.

А. АСТРЭЙКА

Баранавічы,
швейная фабрыка.

Ванда Мікалаеўна Варанецкая.

НАВУКА ПАМАГАЕ

У ПТУШНІК завозілі куранят. Ванда рассаджвала іх у клеткі, па шэсць штук. Праз месяц яны пачнуць несці яйкі і будуць жыць у гэтых чатырох'ярусных клетках да канца года.

Потым зноў генеральная чыстка, дэзінфекцыя — і на месяц жыццё ў птушніку замрз: не будуць дзень і ноч шумець вентылятары, мяняючы паветра, не будзе чуваць гоману курэй.

А затым усё пачнецца спачатку.

Ванда рассаджвала куранят у клеткі, а скрыні з імі ўсё падвозілі і падвозілі. Сотня куранят, другая, дзесятая... Дванаццаць тысяч чатырыста. Усё. Цяпер можна прыбраць у птушніку, яшчэ раз вымыць падлогу, заліць у паілку вады, напоўніць кармушкі і пачаць прывычную барацьбу за павы-

шэнне яйцаноскасці курэй. Нічога, што латкі, у якія павінны скоквацца яйкі, яшчэ пустыя. Барацьба пачынаецца цяпер.

У яе ўключаюцца не толькі птушніца і слесар, які адказвае за дакладную работу механізмаў у птушніку, у ёй прымаюць удзел усе: і галоўны заатэхнік птушкафермы, які складае рацыёны, і нават канструктарскае бюро, дзякуючы якому ўся птушкафабрыка (і інкубатар таксама) працуе ў адну змену, і якое сканструявала вельмі разумную машыну.

Сэрца фабрыкі — цэнтральны пульт праграмавага кіравання, унікальная машына на паўправадніках. Яна працуе без людзей, самастойна і ўжо два гады безадмоўна. Што яна робіць? Вельмі многае: збірае яйкі, вычышчае памёт з клетак, птушнікаў, падае ваду ў клеткі, раздае кармы, рэгулюе светавы рэжым у птушніках і яшчэ (праўда, не ва ўсе птушнікі, а ў адзін, эксперыментальны) перадае музыку. Музыка паглынае шумы вентылятараў, нясушкі паводзяць сябе спакойней, павышаецца прадуктыўнасць.

Напрошваецца пытанне: што ж тады рабіць птушніцы, калі ёсць такая машына?

Аўтар праекта разумнай машыны Аляксей Максімавіч Пузоўскі на гэтае пытанне адказвае так:

— На фабрыцы 50 залаў, у якіх знаходзіцца птушка. Удзень усе працэсы робяцца механізавана, але ўключаюць механізацыю самі птушніцы, кожная ў сваёй зале. На цэнтральным пульце відаць, як у птушніках ідзе праца, ці ў час усё робіцца. А вось калі птушніцы пойдучь дадому, тут ужо механізацыя ўключаецца аўтаматычна: і чысціць, і корміць, і вентылятары ўключае,

а светавы рэжым рэгулюе круглыя суткі.

Светавому рэжыму на фабрыцы надаюць вялікае значэнне. Вокны ва ўсіх птушніках зацёмнены, гараць лямпы дзённага святла. У курэй-нясушак яны гараць даўжэй, у куранят менш. Усяго існуе дзевяць рэжымаў — дакладных, навукова абгрунтаваных. Паспрабуй пераблытаць іх, дай кураняці працягласць дня дарослай птушкі. Яно раней, калі арганізм яшчэ не акрэп, пачне несці яйкі, але ніколі не стане добрай нясушкай. Гэта правэрана ўжо і на практыцы, і таму такую дакладную працу даручылі машыне. Яна не пераблытае, не забудзецца, дзе калі трэба выключыць святло і калі трэба яго запаліць.

Навука. Пра яе сувязь з жыццём гавораць нямала. І тут, ходзячы па цэхах гэтай галасістай фабрыкі, зноў і зноў думаеш пра карысць, якую прыносіць навука вытворчасці.

Больш выгадна трымаць птушку ў чатырох'ярусных клетках, чым проста на падлозе, як гэта было і тут раней і як цяпер яшчэ ёсць у многіх калгасах. Бо на адной і той жа плошчы можна размясціць больш птушкі. Навука падлічыла, што на кожны кілаграм жывой вагі птушкі патрабуецца 5 кубічных метраў свежага паветра за гадзіну. Інакш знізіцца прадуктыўнасць. Нельга не лічыцца таксама і з тым, што птушніцам цяжка працаваць у памяшканні, якое дрэнна праветрываецца. Значыць, ад колькасці птушак залежыць і колькасць вентылятараў.

Усім вядома, што куры добра нясуцца летам і вельмі дрэнна — зімой. Гэты закон жыцця перайначылі на фабрыцы.

Птушнікі ацяпляюцца. Круг-

лы год тут падтрымліваецца аднолькавая тэмпература: 14—16 градусаў цяпла. І зімой і летам. І зімой і летам нясуць яйкі куры. Праўда, не толькі таму, што ў іх падоўжаны светавы дзень і цёпла ў птушніку. Самае важнае — кармы.

Галоўны заатэхнік фабрыкі Міхаіл Рыгоравіч Лявончанка любіць сваю работу, ведае яе, стараецца, каб было лепш і птушкам і птушніцам.

— Галоўнае ў любой рабоце, — гаворыць ён, — не займацца кустаршчынай. Раней камбікармы мы перапрацоўвалі ў кармацэху. Чаго толькі не дабаўлялі туды: акрамя вітамінаў, ракушак, гравію — яшчэ і тварог, рыбін тлушч, сухое малако. Потым дабіліся, што па нашых рацыёнах спецыяльна для нас Слуцкі завод камбікармоў стаў рыхтаваць кармы. Паўгадавы вопыт паказаў: эфект вялікі. Цяпер такія кармы будуць рабіць для ўсіх птушкаферм... Зараз падыходзіць машына да птушніка, выгружае кармы ў бункер — і яны паступаюць да птушкі.

Увесь час на фабрыцы праводзіцца які-небудзь дослед. Вось і зараз. Не паспелі ў птушнік загрузіць куранят, як сюды прыйшлі навуковыя супрацоўнікі. Яны намячаюць кантрольныя клеткі, узважаюць куранят і на працягу шасці месяцаў будуць сачыць за імі: за курамі з чатырох'яруснага птушніка і з аднаяруснага, яшчэ адзінага ва ўсёй Беларусі, будаўніцтва якога закончылася гэтымі днямі. Мэта доследу — параўнаць, што больш эканамічна выгадна. Будуць правярацца: затраты працы на адзінку прадукцыі, умовы працы, яйцаноскасць птушкі, адход, мікраклімат і многае іншае.

Аднаярусныя птушнікі будуць выпускацца ў Мінску для калгасаў і саўгасаў, і трэба

правярыць іх эканамічнасць, навукова абгрунтаваць.

...Націскаецца кнопка, і чатырохпавярховы кормараздатчык ідзе ўздоўж кармушак. Сыплюцца адразу на ўсе чатыры паверхі сухія, буйнымі крупкамі, кармы. Усё далей і далей, ажно да самага канца залы. І следом за ім з клетак высоўваюцца жвавыя пушыстыя галоўкі і клююць, клююць навіперадкі. А з другога боку клеткі па канаўцы цячэ чыстая праточная вада. Пад клеткай — стужачны транспарцёр, які выносіць на сабе памёт.

Вось і ўсё. А колькі людской працы зберагаецца!

Помніць Ванда Варанецкая, як даглядала яна 2 тысячы птушак. Ой, як гэта здавалася многа! Потым стала даглядаць 3 тысячы, потым 4.800. Ну, думала, больш ужо немагчыма. І па 150—160 яек на нясушку атрымлівала, і гэта было многа. А ў 1958 годзе па 189 яек на адну нясушку ў яе прыйшлося. Такі вялікі поспех быў. Як віншавалі яе сябры, як радаліся! Неўзабаве Ванда Варанецкая была ўзнагароджана ордэнам Леніна.

Цяпер даглядае Ванда Мікалаеўна 12.400 птушак. Па 256,6 яйка ад кожнай нясушкі ў сярэднім атрымала летась. І гэта ўжо нікога не здзіляе.

Ала Аляксандраўна Фурманова — начальнік прамысловага цэха, у якім працуе Ванда Мікалаеўна, больш, як іншыя, ведае Ванду. Ведае як добра сумленнага, працавітага чалавека і кажа пра яе сардэчна і цёпла: «Птушка ў Ванды Мікалаеўны заўсёды сытая, слабую адразу ж выбракоўвае, ніколі не пакіне ў клетцы. Яйкі пакуе акуратна, пільна сочыць, каб ніводнага не было з трэшчынай. Калі якая няспраўнасць — з работы не пойдзе, затрымаецца, пакуе не напавіць, не зробіць усё як мае быць. Станок і той, калі за ім глядзець, будзе больш служыць. А гэта ж жывая птушка!»

А ў выніку — у 17 месяцаў птушку здаюць у забойны цэх — ва ўсіх 60% яйцаноскасці, а ў птушак Ванды Мікалаеўны — 70%.

І калі цяпер на фабрыку прыходзяць вучаніцы — аддаюць іх на вывучку да Ванды Варанецкай. Няхай навучыць працаваць, як сама працуе.

А Ванда Мікалаеўна ў сваім поспеху адводзіць сабе вельмі сціпую ролю. Яна кажа:

— Не я адна стараюся, усе стараюцца, ды і навука памагае.

Галіна ВАСІЛЕУСКАЯ

Мінская птушкафабрыка
імя Н. К. Крупскай.

Так выглядае цэх сучаснай птушкафабрыкі.

Фота Ул. Вяхоткі.

Цэнтральны пульт кіравання. Інжынер-механік Васіль Міхайлавіч Парадзін правярае дакладнасць работы механізмаў.

Школьнікі ў гасцях у маці Героя Савецкага Саюза Пятра Купрыянава. Піянерка Люда Сабалеўская чытае Анастасіі Фамінічнае пісьмо ад маскоўскіх школьнікаў.

Фота І. Змітровіча. (БЕЛТА).

МЫ ЎСЕ— ТВАЕ СЫНЫ І ДОЧКІ

Перада мною ленінскі томік. «Пісьмо да таварыша аб нашых арганізацыйных задачах», датаванае вераснем 1902 года. Пярэдадне класавых бітваў, якія неўзабаве разгорнуцца па ўсёй Расіі. Подых рэвалюцыйнай наваліцы хваляваў моладзь. Маладыя рабочыя, студэнты рвуцца ў бой супраць царскага самадзяржаўя. Уладзімір Ільіч вучыць сваіх таварышаў па барацьбе майстэрству канспірацыі, стварэння на буйных заводах рабочых гурткоў, майстэрству прапаганды і агітацыі. Ён рашуча нацэльвае моладзь на практычныя мерапрыемствы.

Вось гэты клопат пра маладых байцоў, імкненне навучыць іх, падказаць, засцерагчы ад памылак, загартваць у вялікай рэвалюцыйнай справе вызначае Леніна. Уладзімір Ільіч адстойвае рэвалюцыйную накіраванасць юнацкіх саюзаў, якія тады толькі-толькі нараджаліся, вучыць партыю, яе цэнтры і органы абапірацца на моладзь. Трэба было пераадолець кансерватыўную боязь маладых сіл, трэба было пераканаць, што без іх прытоку мёртваю акажацца рэвалюцыйная справа: «Патрэб-

ны маладыя сілы. Я б раіў проста расстрэльваць на месцы тых, хто дазваляе сабе гаварыць, што людзей няма. У Расіі людзей процьма, трэба толькі шырэй і смялей, смялей і шырэй, яшчэ раз шырэй і яшчэ раз смялей вербаваць моладзь, не баючыся яе. Час ваенны. Моладзь вырашыць вынік усёй барацьбы, і студэнцкая і яшчэ больш рабочая моладзь».

Гэта было сказана ў лютым 1905 года. У кастрычніку Уладзімір Ільіч гаворыць пра неабходнасць прыцягнення моладзі да рэвалюцыйных практычных спраў яшчэ больш катэгарычна і настойліва. У ягоных словах уладна гучыць голас суролага часу, часу адкрытай барацьбы рабочага класа супраць самадзяржаўя. «Больш як паўгода гавораць пра бомбы,— усклікае з абурэннем Ул. І. Ленін,— і ніводнай не зрабілі! А гавораць найвучонейшыя людзі... Ідзіце да моладзі, панове! Вось адзін адзіны, усевырастоўваючы сродак».

Вопыт барацьбіта здабываецца ў справе. Сядзячы на печы, акапаўшыся ў камітэце, нават у самым баявым, рэвалюцыйнай загартуўкі не набудзеш. Моладзь павінна праходзіць школу рэвалюцыйных баёў, яе будуць вучыць падзеі і партыя. Калі ж гэтага не адбудзецца, вучыць Ул. І. Ленін,— калі маладых рэвалюцыйна-ініцыятыўных людзей не арганізаваць і не падштурхнуць, то яны пойдучы за меншавікамі і гапонамі. Уладзімір Ільіч адкідае дактрынерскі, кніжны варыянт падрыхтоўкі рэвалюцыянераў. Маладое пакаленне трэба вучыць і падцягваць не павучэннямі, а работай, «даваць яму работу ў рукі».

І рэвалюцыйна настроеная моладзь смела і рашуча ідзе за партыяй, уліваецца ў рады актыўных змагароў, аб'ядноўваецца ў арганізацыі, праходзіць ваеннае абучэнне, каб быць баявым, бясстрашным дружыннікам. Маладыя рабочыя, студэнты, сяляне спраўджаюць спадзяванні партыі бальшавікоў. У 1905 годзе арганізацыя навучэнцкай моладзі горада Мінска аказвае ёй поўную падтрымку, выпускае пракламацыю. У ёй гучыць страсны голас змагароў: «Да каго, таварышы, нам далучыцца ў барацьбе, якая нас чакае? Двух адказаў на гэта пытанне быць не можа. У нас толькі адзін шлях — у рады галоўнага барацьбіта за свабоду, у рады галоўнага стваральніка будучай Расіі — усерасійскага пралетарыату... Пад Чырвоны сцяг сацыял-дэмакратыі!»

У 1917 годзе пралетарыят Расіі, сыны і дачкі пралетарскіх жанчын у саюзе з сялянствам, з сынамі сялян, апранутымі ў салдацкія шынялі, пад кіраўніцтвам партыі бальшавікоў, партыі Леніна здзейснілі першую ў свеце сацыялістычную рэвалюцыю.

Як і вучыў Ільіч, рэвалюцыйная моладзь была на найважнейшых пунктах перавароту, адважна абараняла заваёвы Кастрычніка супраць варожых замахоў. На ўсіх этапах грандыёзнай бітвы за сацыялізм, загартаваная ў полымі рэвалюцыі, яна заставалася і застаецца вернай ленінскаму сцягу.

НЕ ЗАБЫВАЙ — ТЫ ЗАЎСЕДЫ ПАЛІТБАЕЦ

Уладзімір Ільіч Ленін хацеў бачыць маладых людзей Рэспублікі Саветаў палітычна сталымі, актыўнымі, дзейнымі. Такімі, якія ясна разумеюць і ажыццяўляюць праграму партыі, якіх было б немагчыма саштурхнуць з пазіцый марксізма. Прыгадваецца эпізод, які адбыўся ў адной з мінскіх школ. На ўроку літаратуры ішла размова пра вобраз Грышы Дабрасклонава. Размова была грунтоўная, глыбокая. І тым не менш пасля ўрокаў адзін з вучняў звярнуўся да педагога прыблізна з такімі разважаннямі: «Мне зразумелы Грыша Дабрасклонаў. Ён мне блізкі, ён тысячу разоў мае рэцыю, аддаючы сваё жыццё барацьбе за шчасце народа. Калі твой народ пакутуе ад прыгнёту, гаруе — няма вышэйшага лёсу, чым барацьба за яго шчасце. Але сёння няма цара, няма царскай Русі, няма памешчыкаў. Дык куды мне падзецца сваю энергію, свае намаганні?» Здавалася б, гучыць гэта ўсё найўна. Але давайце не будзем меркаваць павярхоўна. У разважаннях старшакласніка можна ўбачыць вельмі сур'ёзнае пытанне: што азначае ў сучасных умовах класавы падыход да грамадскіх з'яў? Ці патрэбна класавая самасвядомасць, калі ў нашай краіне грамадства складаецца з працоўных — рабочых, сялян, працоўнай інтэлігенцыі?

Выхаванне класавай самасвядомасці, класовага чуцця памагае нам распазнаць ворага, у якія апраткі ён бы ні прыбіраўся, якія б маскі ні нацягваў. Уладзімір Ільіч Ленін гаварыў наконт гэтага: «Людзі заўсёды былі і заўсёды будуць дурненькімі ахвярамі падману і самападману ў палітыцы, пакуль яны не навучацца за любымі маральнымі, рэлігійнымі, палітычнымі, сацыяльнымі фразамі, заявамі, абяцаннямі адшукваць інтарэсы тых ці іншых класаў».

Камсамол, моладзь свята выконваюць ленінскі завет аб

выхаванні ў сабе вострага класавага чутця, палітычнай зоркасці, ідэйнай пераконанасці, рэвалюцыйнай пільнасці. У цяперашніх умовах — умовах абвастрэння ідэалагічнай барацьбы супраць капіталу, палітыкі «навадзення мастоў», «мірнага пранікнення», ідэалагічных дыверсій, якая праводзіцца імперыялізмам, кожнаму маладому чалавеку неабходна памятаць, што ён заўсёды і ва ўсім павінен заставацца палітбайцом.

Тысячы маладых людзей авалодваюць сёння рэвалюцыйнай тэорыяй, вывучаюць творы Леніна ў гуртках сістэмы камсамольскай адукацыі, палітычных клубах, на ленінскіх тэарэтычных канферэнцыях і чытаннях. Ленінская думка, ленінская філасофія, праўда жыцця і рэвалюцыйнага змагання памагае ім павышаць сваю класавую самасвядомасць, лепей арыентавацца ў палітычных падзеях, звязваць вывучэнне і асваенне ленінскай тэарэтычнай спадчыны з сваім практычным удзелам у камуністычным будаўніцтве. Шчаслівыя яны сапраўдным вялікім шчасцем людзей працы. Шчаслівыя тым, што іх вялікая Радзіма — Радзіма вялікага Леніна, што дзесяцігоддзямі чуюць яны голас Ільіча, біццё яго сэрца, бачаць прыжмур ягоных вачэй, усмешку. Шчаслівыя тым, што разам са сваімі старэйшымі таварышамі-камуністамі, разам з усім народам ствараюць новае грамадства, пра якое марыў і за якое змагаўся Ленін.

ПОЧЫРК СТВАРАЛЬНІКАЎ

У нас у рэдакцыі госці — студэнты Гродзенскага сельскагаспадарчага інстытута. Яны прыехалі да нас у самы дзень адкрыцця Трэцяга Усесаюзнага з'езда калгаснікаў. Будучыя аграномы, інжынеры, заатэхнікі... Таварыскія, гаваркія, энергічныя, гатовыя задаваць усім пытанні аж да знямогі. Што ж прывяло ў рэдакцыю гэтых настойлівых аграрнікаў? Цікаўнасць? Незаслужаная крыўда? Ні тое, ні другое. Свой свабодны час маладыя людзі прысвячаюць авалоданню грамадскімі прафесіямі на спецыяльна створаным для гэтага факультэце. Прафесіямі, якія патрэбны нашаму грамадству. Вучацца разумець жыццё, працаваць з людзьмі, абагульняць факты, валодаць пяром, каб потым, працуючы ўжо ў калгасе, аддаваць усё набытае людзям, не патрабуючы ніякай платы... Гэта тая вельмі важная рыса нашай сённяшняй моладзі, якую мы называем грамадскай актыўнасцю, камуністычнай мараллю, імкненнем аддаць як мага больш калектыву. Менавіта пра гэта гаварыў у сваім выступленні на III з'ездзе РКСМ Уладзімір Ільіч Ленін: «Трэба, каб уся справа выхавання, адукацыі і вучэння сучаснай моладзі была выхаваннем у ёй камуністычнай маралі».

...Маленькую прыгожа аформленую кніжачку з сілуэтам Ільіча на вокладцы я бачыў у руках шмат якіх дэлегатаў XXXI Мінскай гарадской канферэнцыі — «Задачы саюзаў моладзі. Прамова на III з'ездзе РКСМ». Гэтая ленінская кніга, якая змяшчае праграму выхавання падрастаючага пакалення камуністаў, стала сёння настольнай для кожнага камсамольца, юнака і дзяўчыны, у ёй яны чэрпаюць сілы, упэўненасць, веды. Гэта — кампас для юнацтва, якое прысвячае сваё жыццё, працу і барацьбу камунізму.

Ленін вучыў моладзь: «Камуністам можна стаць толькі тады, калі ўзбагаціш сваю памяць веданнем усіх тых багаццяў, якія выпрацавала чалавецтва».

Ленін настаўляў моладзь: «Вы павінны быць першымі будаўнікамі камуністычнага грамадства сярод мільёнаў будаўнікоў, якімі павінны быць усякі малады чалавек, усякая маладая дзяўчына».

Ленін папярэджаў моладзь: «Калі б камуніст уздумаў пахваляцца камунізмам на падставе атрыманых ім гатовых вывадаў, не прарабіўшы найсур'ёзнейшай, найцяжэйшай, вялікай работы, не разабраўшыся ў фактах, да якіх ён абавязан крытычна паставіцца, такі камуніст быў бы вельмі сумны».

Ленін завяшчаў моладзі: «...Усе задачы свайго вучэння ставіць так, каб кожны дзень у любой вёсцы, у любым горадзе моладзь вырашала практычна тую ці іншую задачу агульнай працы, няхай самую маленькую, няхай самую простую».

Як адказвае моладзь на ленінскія заветы? Каб неяк наблізіцца да поўнага адказу на гэта пытанне, спатрэбілася б перагартыць шматгадовы летапіс камсамольскіх спраў. Кожная старонка летапісу — гэта подзвіг маладога пакалення, подзвіг ратны і працоўны. Скажам, сталічная камсамольская арганізацыя прыйшла да сваёй канферэнцыі (пра яе ўпаміналася вышэй) узмацнелай і ўзмужнелай, яна ўнесла важкі ўклад у скарбонку працоўных спраў. На прадпрыемствах горада Мінска больш 42 тысяч маладых рабочых змагаюцца за званне ўдарніка камуністычнай працы, 12 тысячам прысвоена ўжо гэта высокае званне. Звыш 18 тысяч юнакоў і дзяўчат сталіцы ўдзельнічаюць у руху вынаходцаў і рацыяналізатараў. А хіба

можна абысці маўчаннем, калі гутарка ідзе пра сталічную камсамолію, выдатныя справы маладых аўтамабілебудаўнікоў? Яны працуюць пад дэвізам: «100-годдзю Ул. І. Леніна — 100 звышпланавых камсамольскіх МАЗаў».

Звяртаючыся да моладзі, Ленін гаварыў пра неабходнасць ва ўсякай новай справе праяўляць свой пачын, сваю ініцыятыву. Цяпер у камсамольцаў рэспублікі ёсць некалькі «сваіх» будоўляў. Яны аб'яўлены ўдарнымі, камсамольскімі — Лукомльская ДРЭС, 3-ці Салігорскі калійны камбінат, Магілёўскі «Лаўсанбуд», Гродзенскі азотнаўкавы, Полацкі нафтаперапрацоўчы заводы і іншыя. На гэтых будоўлях камсамольскія кемлі-васць, энтузіязм, наватарства, працавітасць і самаадданасць праявіліся на поўную, як кажуць, сілу. Асабліва ў перадпусках дні. Яны запамінаюцца нам усім таму, што ў прадпрыемствах беларускай хіміі мела вострую патрэбу ўся краіна, таму што пуску іх чакалі мільёны людзей. Цяпер гэтыя хваляючыя і напружаныя дні ўводу прадпрыемстваў-гігантаў асталіся ззаду, але яны доўга будуць у памяці маладых палачан Уладзіміра Такунова, Анатоля Аляксеева, салігорцаў Уладзіміра Піліпцова, Галіны Грыцэль, для якіх ударныя будоўлі сталі вялікай школай мужнасці, станаўлення, ажыццёўленай марай. Тут — на будоўлях — разам са сваімі аднагодкамі яны трымалі экзамен на трываласць характару і працавітасць перад партыяй, перад Леніным. І з гонарам яго вытрымалі.

Крылатым для маладога пакалення нашых дзён стаў дэвіз — «Партыя сказала «трэба». Камсамол адказвае «ёсць!» Сельскія юнакі і дзяўчаты жывуць пад уплывам III Усесаюзнага з'езда калгаснікаў. А на з'ездзе прагучэў заклік партыі, звернуты да камсамолу, — разгарнуць рух моладзі за авалоданне сельскімі тэхнічнымі прафесіямі. Памятаеце, у свой час Ільіч марыў пра 100 тысяч трактараў для кааператываў. Цяпер сельская гаспадарка нашай краіны аснашчана ў дастатку выдатнай тэхнікай. Важна дабіцца, каб яна не прастойвала, важна забяспечыць яе маладымі ведаючымі кадрамі. Заклік партыі пачуты. Камсамол рэспублікі энергічна ўзяўся за выкананне партыйнага даручэння. Шклоўская раённая камсамольская арганізацыя накіроўвае на вучобу ў СПТВ 325 юнакоў і дзяўчат. Апрача таго, на курсах павышэння кваліфікацыі тут будзе падрыхтавана 130 трактарыстаў, 125 шафёраў, 35 рамонтнікаў. У кожнай сельскай школе арганізуюцца абучэнне старшакласнікаў прафесіі механізатара.

Клопатам аб патрэбах сельскагаспадарчай вытворчасці, глыбокім разуменнем і пачуццём адказнасці перад краінай, партыяй, народам прасякнута рашэнне камсамольцаў і моладзі калгаса імя Чапаева Глыбоцкага раёна. Па закліку сваёй зямлячкі Героя Сацыялістычнай Працы Соф'і Мартынаўны Юргель многія дзяўчаты тут авалодваюць прафесіяй механізатара шырокага профілю. Больш 30 памочнікаў камбайнераў, вадзіцеляў, майстроў машыннага даення дадуць калгасныя курсы. Моладзь аб'явіла масавы запіс у тэхнічныя гурткі па авалоданню аўтатрактарнай і слясарнай справай.

Вось так заўсёды — у кожнай вялікай і малой справе камсамольцы, моладзь паказваюць прыклад высокага патрыятызму, грамадзянскай мужнасці, вернасці і адданасці партыі Леніна, справе будаўніцтва камунізма.

Вось гэтыя выдатныя якасці і былі праяўлены студэнцтвам у гарачыя недасыпныя дні працоўнага «семестра-69». Семестр быў асаблівы: байцы студэнцкіх будаўнічых атрадаў прысвяцілі сваю працу ленінскаму юбілею. 400 атрадаў, 400 флагаў, 400 баявых дружных адзінак былі акрылены адной вялікай мэтай, марай. Атрады будавалі аб'екты меліярацыі, жывёлагадоўчыя памяшканні, школы, жылыя дамы, прадпрыемствы. Адрасы гэтых новабудоўляў — Беларусь, Казахстан, Кітай, СССР, Волжскі аўтазавод, Поўнач, Сібір... Асвоена 17 мільёнаў рублёў капіталаўкладанняў!

Сапраўды асаблівым, знамянальным быў для ўсіх нас — маладых рабочых, калгаснікаў, вучоных, салдат, студэнтаў і навучэнцаў 1969 год, адзначаны падрыхтоўкай да святкавання ленінскага юбілею. Мы працавалі, вучыліся, марылі, дзейнічалі. І літаральна ва ўсім імкнуліся хоць крышку быць падобнымі да Ільіча, звяртаць кожны свой працоўны крок, усё сваё жыццё па Леніну. Працоўная вахта моладзі, вахта года ленінскай ударнай працы працягваецца. Камсамольцы, моладзь здаюць Усесаюзны Ленінскі залік — экзамен на сваю працоўную, палітычную і грамадскую сталасць. І кожная справа, вялікая і маленькая, занесеная моладдзю ў кніжку Ленінскага заліку, нараджае новы прыліў энергіі, духоўных сіл, сведчыць пра велізарную працоўную і палітычную актыўнасць, што народжана вахтай у гонар 100-годдзя з дня нараджэння Ільіча.

В. ЧАНИН,
рэдактар газеты «Знамя юности».

СНАЙПЕР ПЯТАГА АКІЯНА

Самалёт лёг на зададзены курс. Праз ілюмінатар добра бачна дарога — пакручастая змейка, па ёй, нібы мурашкі, паўзуць аўтамашыны, відно зялёнае палатно аэрадрома. У цэнтры круга выкладзены крыж-накрыж два палотнішчы. Прызымліцца «ў крыж», трапіць у цэнтр мішэні лічыцца найвышэйшым спартыўным дасягненнем.

Вышыня 600 метраў. Каманда «Пайшоў!» — і спартсмены адзін за адным рынуліся ў бездань.

Пяты акіян бывае люты і карварны. Але Вера Зубава ўжо не першы раз вось так упэўнена пераступае парог кабіны. Купал адразу напоўніўся паветрам, і спартсменка ўважліва сочыць за наземнымі арыенцірамі. Яшчэ мінута, другая — і сустрэча з зямлёй.

Так пачынала каваць сваё спартыўнае майстэрства Вера Зубава.

Заняткі ў аэраклубе спалучала з вучобай у электрамеханічным тэхнікуме. Скончыўшы тэхнікум, пайшла працаваць. Як і многія дзяўчаты, любіла хадзіць у кіно, займалася рукадзеллем, цэлымі днямі праседжвала ў бібліятэцы. Але неба ўладна клікала да сябе. І Вера ішла на аэрадром. Вялікую школу майстэрства прайшла яна ў сценах Мінскага авіяспартклуба ДТСААФ. Яе першым трэнерам быў вядомы беларускі парашутыст, трэнер зборнай каманды СССР, заслужаны трэнер краіны Міхаіл Ціханавіч Дзмітраў. Менавіта яму Вера перш за ўсё абавязана сваімі поспехамі. Цяпер імя беларускай спартсменкі занесена ў спіс наймацнейшых парашутыстаў усіх кантынентаў. А пачыналася гэта з упартай працы над

сабою, з узмоцненых трэніровак на зямлі і ў паветры.

У 1960 годзе ў складзе зборнай каманды СССР Вера прымала ўдзел у сусветным чэмпіянаце па парашутнаму спорту.

Спаборніцтвы адбываліся непадалёк ад Сафії, сюды з'ехаліся наймацнейшыя парашутысты свету з Балгарыі, Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі, Югаславіі, ЗША, Англіі, Францыі. У Веры надоўга застаўся ў памяці скачок, які прынес ёй і камандзе СССР сусветную славу.

«... Я аддзялілася ад самалёта. Хуткасць свабоднага падзення нарастала. Паглядаю на секундамер і вышынямер, замацаваныя на ранцы запаснога парашута, не адрываю вачэй ад зямлі, адтуль павінен быць сігнал «Пачаць выкананне задання».

На дзесятай секундзе хуткасць стала максімальная. Нарэшце сігнал з зямлі. Распаціраю рукі, выконваю разварот на 360 градусаў спачатку ўлева, потым управа, сціскаюся ў камік, галаву закідваю назад і рэзкім ўзмахам абедзюх рук уперад выконваю задняе сальта. Потым зноў разварот і сальта. Здаецца, выйшла някепка. Падваю яшчэ некалькі секунд і тузаю за кальцо галоўнага парашута. Секунда — і нада мною ўспыхвае беласнежны адуванчык, парашут плаўна апускаецца на зямлю. Гром апладысmentaў! Пляскае ў далоні шматлікая публіка, крычыць нешта, добра чуваць на ламавай рускай мове: «Ма-ла-дзец!» Пад гукі Гімна Савецкага Саюза мне ўручылі Ганаровы прыз і залаты медаль чэмпіёна свету...»

Наступны год быў годам новых рэкордаў. На аэрадроме

Парашутысткі Валянціна Ісанава, Вольга Царлюкевіч і Вера Зубава-Слабадзянюк пасля чарговага скачка.

чэхаславацкага гарадка Млада Баляслаў наша зямлячка ў скачку на дакладнасць прызымлення з вышыні 600 метраў заняла другое месца. У наступным практыкаванні з 2-кіламетравай вышыні з затрымкай у раскрыцці купала і выкананнем комплексу акрабатычных фігур у паветры па сігналу, які падаваўся з зямлі, яна заняла першае месца.

А праз некалькі дзён 23-гадовую спартсменку ўжо сустракала французскае неба. За 85 кіламетраў ад Парыжа, на пляцоўцы аэрадрома горада Ла-Фертэ-Ташэ, адбываліся спаборніцтвы па праграме VI чэмпіянату свету. І тут наша жаночая каманда заняла першае месца. У асабістым заліку першае месца заваявала Вера Зубава.

Вярнуўшыся на Радзіму, яна выступіла на першынстве краіны. І стала абсалютнай чэмпіёнкай СССР па парашутнаму спорту.

І зноў узмоцненыя трэніроўкі. Не толькі ў парашутным гарадку, не. Летам — лёгкая атлетка, гімнастыка, плаванне. Зімою — лыжы, канькі, ну і, вядома, гімнастыка і акрабатыка.

Набліжаўся новы спартыўны год. І вось — палёт цераз акіян, у Амерыку. Там, непадалёк ад горада Арындж, разыгрывалася чарговае першынство свету. На гэтых спаборніцтвах Вера Зубава (яна ўжо стала Зубава-Слабадзянюк) дабілася немалого поспеху. Праўда, у цэлым наша каманда выступіла ніжэй сваіх магчымасцей, заняла толькі трэцяе месца, але ж атрымаць бронзавы медаль таксама някепка.

Юбілейны 1967 год яна азнаменавала новымі спартыўнымі подзвігамі. Выступаючы на першынстве Узброеных Сіл СССР, зноў стала чэмпіёнкай. Сем сусветных рэкордаў прынесла мінчанка ў падарунак паўвекавай гадавіне Вялікага Кастрычніка.

Сёння на рахунку ганаровага майстра спорту СССР Веры Зубавай-Слабадзянюк 2000 скачкоў. У нашай краіне яна шостая па ліку «дзвюхтысячніца». Ёй належаць 14 сусветных рэкордаў.

Сябры падлічылі, якую адлегласць пралетела Вера пры выкананні зацяжных скачкоў. Больш як 700 кіламетраў!

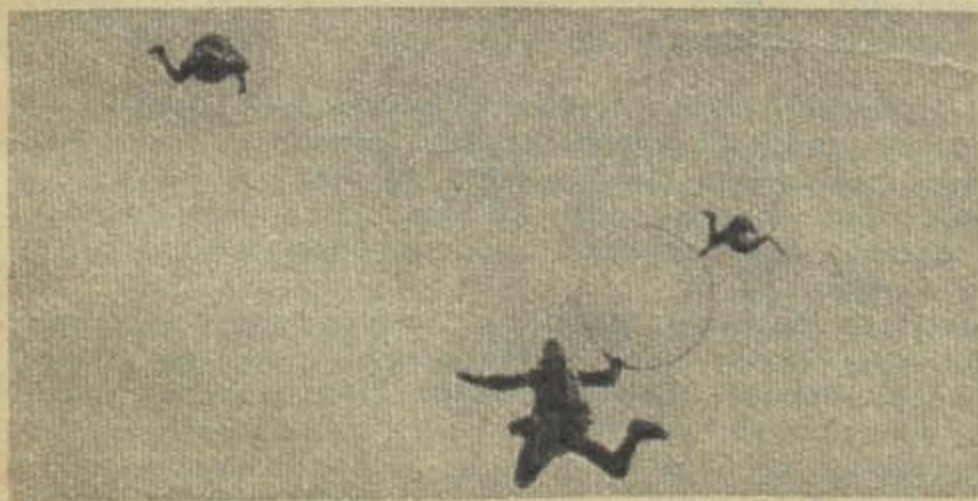
Моладзь вучыцца ў яе майстэрству. Вера — грамадскі інструктар парашутнай секцыі авіяспартклуба, выхавала немала здольных спартсменаў. Сярод іх майстры спорту Святлана Велішкевіч, Вольга Царлюкевіч, многія рэкардсмены свету і СССР.

Памятным днём для Веры быў прыём у Крамлі. Тут адбылася сустрэча з кіраўнікамі партыі і ўрада. Спартыўныя дасягненні заслужанага майстра спорту СССР Веры Міхайлаўны Зубавай-Слабадзянюк былі адзначаны медалем «За працоўную доблесць».

Цямнее. Вяртаецца з аэрадрома Вера, прыходзіць муж Анатоль, лётчык. Яна і на гэты раз захавала за сабою званне чэмпіёна Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі 1969 года. І першы, хто радуецца яе поспехам, — гэта, вядома, шасцігадовы сын Валерык. Бо і ён марыць стаць гэтакім адважным арлёнкам, як і ягоная маці.

В. ПАУЛІЧЭНКА

Парашутызм — спорт мужных, смелых, адважных.

— Як ён паедзе, розуму не дабярэ,— сказала бабуля, перавярнуўшы нажом аладку на патэльні.— Ён жа ўсяго баіцца.

— Даедзе,— азвалася з глыбіні кухні цётка Надзя.— Што ты зробіш, трэба. Там яму лепей будзе.

Бабуля змоўчала, але шумна ўздыхнула. Яна зусім не была ўпэўнена, што там Косцю будзе лепей.

Косця стаяў у кустах парэчак перад адчыненым акном і ўсё чуў. Ён выйшаў з кустоў, падняўся на ганак і ў цёмных сенцах намацаў свой веласіпед. З веласіпедам на плячы ён адчыніў дзверы ў кухню.

— Пайду пакатаюся,— сказаў ён панура.

Бабуля цяжка пераступіла з нагі на нагу і зноў уздыхнула. Цётка Надзя, не адрываючыся ад бульбы, сказала:

— Пакатайся ў апошні раз. Там не пакатаешся.

Косця вывёў веласіпед за веснічкі і перакінуў цераз яго доўгую нагу.

Гэтай вясной ён скончыў дзесяцігодку, і скончыў дрэнна: тройкі яму нацягнулі ледзьве-ледзьве. Паступіць у інстытут з такімі адзнакамі не было чаго і думаць. Раней ён вучыўся не горш за іншых, але калі памерла мама, паўтара года назад, ён два месяцы не хадзіў у школу і ўсё запусціў. На ўроках яго выклікалі, і ўвесь клас бачыў, што ён нічога не ведае. Ад гэтага ім авалодала боязь, няўпэўненасць у сабе. Калі яго выклікалі да дошкі, ён блытаўся ўжо ад адной баязлівасці.

Яго клікаў да сябе ў Сібір дзядзька Васіль Пятровіч, бабунін брат, і абяцаў прыгледзец за ім і ўладкаваць яго, і ўсе лічылі, што гэта вельмі добра, правільна, што перад Косцем адкрыта шырокая дарога, і адзін толькі Косця ў глыбіні душы лічыў, што ўсё нядобра, але нікому не адважваўся

Мост

Мікалай ЧУКОЎСКІ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

сказаць пра гэта. Дзядзька Вася пісаў, запрашаючы Косцю прыехаць: «Я аддам яго ў рачны тэхнікум разам з маім Міколам, там іх вымуштруюць, і праз тры гады з іх атрымаюцца сапраўдныя воднікі...»

Дзень быў цёплы, але бяссонечны, пахмурны; з раніцы збіралася на дождж, ды так і не сабралася. Косця выехаў з пасёлка, і шасэ пабегла па хвалістых палях. Справа ад шасэ, ад Косці, цягнулася рака; да яе было кіламетры са тры, і прасторная пойма яе толькі час ад часу ўгадвалася за мяккімі ўзгоркамі. Воблачнае неба здавалася нізкім, цёплы вечер, які пахнуў сенам, абдуваў Косцеў твар. З выпадку нядзелі шасэ, звычайна ажыўленае, было пустынным, і ніхто не замінаў Косцю думаць...

Пераваліўшы цераз адну з грывак, ён раптам заўважыў далёка-далёка ўперадзе на шасэ маленькую пярэстую плямку.

Яму прыйшло ў галаву, што ён бачыў яе ўжо і раней, але не звяртаў увагі. Аддаленая ад яго двухкіламетравай тоўшчай паветра, плямка гэта рухалася па шасэ, на пад'ёме, у тым жа самым напрамку, што і ён сам. Нешта сіняе і жоўтае. Ён не паспеў прыгледзецца, як яна перакацілася цераз грыўку і знікла.

Косця хутка закруціў педалі. Ён імкліва зляцеў уніз, праскочыў цераз мосцік над канавай і, стараючыся не згубіць накопленай інерцыі, памчаўся ўверх. Пераваліўшы цераз грыўку, ён зноў убачыў жоўта-сінюю плямку—на наступным пад'ёме. Але цяпер адлегласць паміж імі значна скарацілася, і яму стала зразумела, што гэта нехта едзе на веласі-

педзе, таксама, як і ён. Яго толькі здзівіла, што веласіпедыст гэтак страката апрануты: унізе сіняе, уверсе жоўтае. Каб лепей яго разгледзець, ён прыпаў да руля і памчаўся, стараючыся дасягнуць самай найбольшай хуткасці, на якую толькі быў здольны.

Пераляцеўшы цераз наступную грыўку, ён убачыў, што на тым веласіпедзе дзяўчынка. Спадніца сіняя, а кофта жоўтая. Яна ехала па шасэ няспешна, светлыя валасы ляжалі ў яе на плячах. Ён паляцеў уніз па схілу, каб дагнаць яе і зазірнуць ёй у твар. Але яна здаля пачула, што яе даганяюць, і азірнулася.

Твар круглы, амаль дзіцячы. Разгледзець яго ён не мог — паміж імі было яшчэ метраў дзвесце, ды і не паспеў — яна адразу адварнулася. Тоўсценькія яе ногі ў белых шкарпэтках запрацавалі на ўсю моц. Яна не хацела, каб ён яе дагнаў.

Яна рванулася ўперад, і яны панесліся. Аказалася, яна валодала веласіпедам не горш за яго. Косця прыціснуўся да руля і круціў педаль, што было сілы, але да яе было па-ранейшаму далёка. На бліжэйшым пад'ёме адлегласць паміж імі крыху скарацілася, але затое на спуску, калі веласіпедысты каціліся сваім ходам, ён крыху адстаў: у яе веласіпед быў лепшы. Час ад часу яна ледзь-ледзь паварочвала галаву і, несумненна, ўглядалася ў яго, моцна скасавурыўшы вочы; тады ён на імгненне бачыў яе пухлую шчаку. Яна рабіла адчайныя намаганні, каб не даць сябе дагнаць. І ўсё ж ён паступова даганяў яе.

Ён бачыў, як валасы яе ўзляталі на ветры, адкрываючы патыліцу. Палі скончыліся, паабапал шасэ быў лес: асіны, елкі, бярозы зліваліся ў суцэльную сцяну. Адлегласць паміж веласіпедыстамі ўпарта змяншалася, і адчуванне перамогі напайняла Косцю. Яна цяпер часцей паглядала на яго, і ён часцей бачыў яе шчаку; усякі раз, калі яна злёгка паварочвала галаву, каб зірнуць, веласіпед яе рабіў невялікі зігзаг па асфальце, і Косця выйграваў два-тры метры. Цяпер ён ужо не сумняваўся, што дагоніць яе, ён разлічваў на бліжэйшым пад'ёме параўнацца з ёй.

Ад шасэ ў лес, управа, перад самым пачаткам пад'ёму, ішла нядаўна пракладзеная асфальтаваная дарога. Косця ведаў яе і ведаў, што яна вядзе да ракі, да будаўніцтва новага моста, які павінен злучыць гэты бок з саўгасамі таго боку. Не ведаў ён толькі, што веласіпед, за якім ён гнаўся, раптоўна збочыць на гэту дарогу.

Яна збочыла так нечакана, што ён ледзь не праскочыў міма. Напэўна, яна разлічвала, што ён не будзе за ёю гнацца і паедзе далей па шасэ. Але, ахоплены ўсё ўзрастаючым азартам, ён цяпер думаў толькі пра тое, як бы яе дагнаць. Павярнуўшы на дарогу, ён памчаўся ўслед за ёю.

Дарога ішла пад ухіл, усё ўніз, уніз, уніз. Веласіпеды мчаліся сваім ходам на крайняй даступнай ім хуткасці. Яна была ўперадзе метраў на дзесяць, і адлегласць паміж імі больш не скарачалася, але гэта яго ўжо не так непакоіла: ён ведаў, што мост яшчэ не дабудаваны, цераз яго праехаць нельга, а дарога вяла толькі да моста. Значыць, ля ракі ёй усё роўна трэба будзе спыніцца.

Дарога падыходзіла да моста пад вуглом, і справа скрозь ствалы ўжо блішчэла рака — далёка ўнізе, пад крутым ярам. Замільгалі боўкі з-пад цэменту, рэштаты, часовыя дашчатыя павеці, груды палляў са зборнага жалезабетону. І ўсё недобудаваны мост адкрыўся перад імі.

Перакінуты ўжо цераз усю шырыню ракі, але без насцілу наверх, увесь пакрыты бясформеннай лускай драўляных рыштаванняў, мост здаваўся нератам, скрозь грубыя ячэйкі якога былі відны кавалкі супрацьлеглага берага.

Усяго гэтага Косця не паспеў ні разгледзець, ні падумаць: веласіпед нёс яго занадта хутка, і ўсё перад ім узнікала раптоўна. Раптоўна ўбачыў ён, што ўперадзе асфальт канчаецца і пачынаецца пясчаны насып, які вядзе да моста. Паверх гэтага рыхлага насыпу ляжалі кладкі з чатырох дошак, і ён, уражаны, убачыў, як яна, нават не запаволіўшы ходу, уз'ехала на гэтыя дошкі.

Ён не паспеў апамятацца, як сам ужо быў на тых дошках. Трэба было моцна трымаць руль, каб не ўз'ехаць на пясок, але не гэта хвалявала яго. Ён усхваляваўся, калі ўбачыў, што дошкі гэтыя з насыпу перабягаюць на мост, утвараючы па ўскрайку моста вузкую пешаходную дарожку, якая абпіраецца на рэдкія жалезныя бэлькі, яна нічым не агароджана і вісіць высока-высока над вадой. Гэта дарожка ў чатыры дошкі шырынёй, відавочна, служыла рабочым для пераходу з берага на бераг. І веласіпед яе на поўнай хуткасці набліжаўся да канца насыпу.

— Тармазі! — паспеў крыкнуць ён, але задыхнуўся і сам не пачуў свайго голасу.

Аднак яна паўабярнулася і глянула на яго крайком вока. Пры гэтым руху веласіпед яе зрабіў невялікі зігзаг і ледзь не з'ехаў на пясок. Але яна выправіла кола і памчалася проста ўперад, па дошках, на мост, панеслася паміж дзвюх безданей высока над вадой.

Косця зразумеў, што атрымалася нешта страшнае, непараўнае. Ён яшчэ мог затармазіць, але чамусьці гэтага не зрабіў. Веласіпед вынес яго на мост, на тыя самыя дошкі, і ён далёка перад сабою, справа і злева, убачыў ваду.

Ужо нельга было ні спыніцца, ні павярнуць, ні азірнуцца. Можна было толькі мчацца ўперад, не збаўляючы хуткасці. Калі не здрыганецца рука. Ён ведаў, што не вытрываў бы і аслабеў бы ад страху і рука здрыганулася б, калі б ён не бачыў уперадзе яе веласіпеда.

Ён не адрываў ад яе вачэй. Веласіпед яе ішоў роўна, праміла. Але Косця адчуваў адчайную напружанасць гэтай прамізны. Ці вытрывае яна гэткую напружанасць? Хаця б не пахіснулася, не азірнулася. Вось яна праехала ўжо сярэдзіну. Яшчэ нейкая хвіліна засталася — і канец. Хаця б не азірнулася!

Але тут яна азірнулася.

Яна ледзь-ледзь павярнула галаву, каб паглядзець, ці едзе ён за ёю, — прырэдняе кола яе веласіпеда злёгка пахіснулася. Цэлае імгненне, незвычайна доўгае, яна змагалася з колам, стараючыся яго выпрастаць. Але выпрастаць ёй не ўдалося, і веласіпед яе слізгануў у паветра, у пустату.

Косця не бачыў, як яна падала: яна проста знікла з моста разам з веласіпедам. І адразу ж зрабіў тое, што мінутою назад здавалася яму немагчымым: затармазіў і саскочыў на кладку. Яму ўдалося ўтрымацца на дошках. Ён глянуў уніз. Вада была далёка ўнізе — цёмная бліскучая, шчыльная, нібы метал, яна з сілаю ішла пад мост. Ён убачыў яе веласіпед, які зачэпіўся рамай за канец дошкі, што тырчэла з шурпатай абшыўкі моста, і павіс над вадой, і яшчэ хвіліна. Але яе ён не ўбачыў нідзе.

І гэта так жахнула яго, што, паклаўшы свой веласіпед на дошкі, ён скокнуў.

Ён прабіў паверхню вады галавой, вада самкнулася над ім, і яго з сілай пацягнула ўніз. Ашаломлены падзеннем, ён усё ж адкрыў вочы, каб убачыць яе. Ён убачыў нейкія няясныя абрысы нейкіх аграмадных глыб і слупоў, і больш нічога. Спуск скончыўся, цяпер яго цягнула ўгору, ён перавярнуўся пад вадой і высунуў галаву на паверхню.

Яго ўцягнула ўжо ў пралёт моста; зусім блізка ўбачыў ён бетонны ўстой, яшчэ не зусім вызвалены ад дошак апалубкі і ад нейкіх драўляных палляў, якія тырчэлі з вады побач. Наверх, скрозь шматпавярховую сетку металічных перакладзін і ветравых дошак, відны былі шматкі няяркага неба. Вада валакла Косцю з сілай, процістаяць плыні не было ніякай магчымасці. Яго несла паварочваючы, кружачы, і спачатку ён нават не спрабаваў гэтаму кружэнню процістаяць, супраціўляцца. І раптоўна — на павароце ўбачыў яе.

Ён убачыў краёчак яе твару за драўлянай палляй, якая тырчэла з вады побач з ўстой, у самым канцы пралёту. Пагружаная ў вадку аж да самага рота, яна абедзвюма рукамі трымалася за палю, а перад палляй плынь узбівала пеністы бурунчык. Палля замінала яму бачыць яе твар цалкам, ён разгледзеў толькі яе шчаку і вока, але па гэтым воку, вялізнаму, зразумеў, што яна вось-вось выпусціць палю з рук. Тады яе адразу ж вынесе ў раку.

— Трымайся! — крыкнуў ён ёй, захлынаючыся.

Цяпер ён баяўся толькі аднаго — што плынь пранясе яго міма яе. Паплыць да яе назад, супраць плыні, яму не ўдалося б. Ён рабіў адчайныя намаганні, стараючыся хоць крыху накіроўваць свой рух. Штаны і парусінавыя туфлі намоклі і вельмі заміналі. Усё ж яму ўдалося, адкінуўшы руку ўлева, ухапіцца за тую ж самую палю. Плынь адразу ж крута павярнула яго, і ён, гэтаксама, як і яна, павіс на палі. Плячо яго прыціснулася да яе пляча.

Яе мокры, бледны, напалоханы твар быў зусім блізка. Светлыя, шырока адкрытыя вочы не выказвалі нічога, апрача напружання, яна трымалася за сваю палю ўжо з апошніх сіл. Аднак ён адчуваў, што цяпер, калі ён апынуўся побач з ёю, яна спадзяецца і верыць, яна давяраецца яму.

А між тым ён не меў ніякага ўяўлення, што рабіць далей. Ён глянуў угару. Над імі ўздымаўся бетонны ўстой моста, які здаваўся знізу аграмадным. Зачэпіцца няма за што. Узлезці на яго немагчыма.

Ён глянуў назад. Ззаду была рака.

— Ты можаш плысці? — спытаў ён яе.

Яна адмоўна паківала галавой.

Аднак трымацца яна таксама больш не можа. Ён зноў азірнуўся. Па сутнасці, да левага берага не так ужо далёка

Адзін ён даплыў бы. Рака заварачвае ўправа, і ўправа ідзе плынь, а злева ў ваду доўгім мысам уступаюць зараснікі чароту. Вось каб іх вынесла ў чараты!

Ён зноў зірнуў на яе. Трэба было дзейнічаць хутка, пакуль у яе ёсць сілы.

— Адпусці!

— Не, не!

— Мяне трэба слухаць! — сказаў ён важна.

Ён адабраў яе руку ад палі і паспрабаваў пакласці сабе на плячо. Імгненна другая рука яе таксама саслізнула з палі; абедзвюма рукамі яна ўчапілася ў яго. Пад яе цяжарам ён выпусціў палю, і яны абое адразу пагрузіліся. Іх закруціла і панесла. Каб выслабіцца, ён з сілаю расшчапіў яе рукі і адпіхнуў ад сябе.

Барахтаючыся, ён стаў падымца і, адфыркаваючыся, убачыў, як мост усёй сваёй аграмадзінай хутка ад'язджае назад. Яна барахталася тут, побач з ім; яе круглы твар на момант прыўздымаўся над вадою, яна сутаргава хапала паветра і пагружалася зноў.

Ён абшчапіў сваю шыю яе поўнай кароткай рукой. Другую яе руку, якая спрабавала ўчапіцца ў яго, ён адштурхнуў.

— Не смець! — сказаў ён грозна. — Трэба слухацца.

Яна адразу паслухалася і не стала за яго чапляцца. Цяпер яна трымалася на вадзе больш устойліва. Трэба было, каб іх не пранесла міма зараснікаў чароту, і ён упарта змагаўся з плынню, заграбаючы адной рукой. Мякая рука яе цяжкая і даверліва ляжала ў яго на патыліцы, уціскаючы яе ў ваду; рот ягоны амаль увесь час быў пад вадою, але ён прыстасоўваўся да гэтага і паспяваў узняць галаву, каб уздыхнуць. Толькі каб яе твар заставаўся над вадою.

Яна перастала біцца і захлынацца, таму што супакоілася, а супакоілася таму, што цалкам яму давярала — больш, чым ён давараў сабе сам.

— Я буду слухацца, — прашаптала яна яму ў вуха.

А ён між тым ужо адчуваў, што знемагае і што іх усё-такі, здаецца, пранясё міма чароту. Ён трымаў улева, да берага, але плынь паварочвала ўправа, агінаючы чарот, і была занадта хуткая. Ад стомы ён нават разы са два спрабаваў намагацца нагамі дно. І пры трэцяй спробе намагаўся.

Вада даходзіла яму да вушэй, і ўсё-такі ён стаяў. Водмель, на якой рос чарот, цягнулася, паніжаючыся, і сюды. Ubачыўшы, што ён стаіць, яна таксама зрабіла спробу ўстаць, але толькі пагрузілася ў ваду і захлынулася. Ён падхапіў яе, падняў і асцярожна панёс да берага.

Праз пятнаццаць мінут яны сядзелі на схіле ў зарасніках алейніку і скрозь лісце глядзелі на ваду. Адзежа іхняя сохла, развешаная на суках; на Косцю былі толькі трусы, на ёй трусы і белы ліфчык. Ён быў крыху збянтэжаны яе амаль голым целам, стараўся не сядзець да яе вельмі блізка і не надта часта на яе паглядаць. Яна, наадварот, яго не саромелася. Яе круглыя светлыя дзіцячыя вочы глядзелі на яго да-

верліва і з захапленнем скрозь пасмы мокрых валасоў, якія падалі на твар.

Абодва іхнія веласіпеды ляжалі тут жа, у траве. Косця абодва зняў з моста сам. Ён увесь быў яшчэ ахоплены прагай дзейнасці, ён адчуваў сябе лёгка і бяспаспэчным. Зрэшты, зняць з моста яго веласіпед было няцяжка, хаця, калі Косця зноў ступіў на насціл у чатыры дошкі, ён здзівіўся, як па такой вузкай неагароджанай дарожцы ён мог ехаць на веласіпедзе. Яшчэ гадзіну назад ён нават не адважыўся б прайсці па ёй; затое цяпер ён хадзіў па гэтых дошках без боязі, не гледзячы пад ногі. Дастаць яе веласіпед было непараўнальна цяжэй. Ён мусіў спаўзці па рыштаваннях, павіснуць на руках і нагамі зняць з канца дошкі машыну, якая зачэпілася рамай. Ён прарабіў усё гэта без ваганняў, з асалодай, бо ведаў, што яна стаіць на беразе і назірае за ім; ён баяўся не таго, што сам зваліцца ў ваду, гэта было б толькі паўтарэнне скачка, — а таго, што ўпусціць у ваду веласіпед. Але не ўпусціў і прыкаціў абодва веласіпеды на бераг, у алейнік, дзе вісела і сохла іхняя адзежа.

— Вы ўсё можаце, — сказала яна.

— Я ўсё магу, — паўтарыў ён пераконана. — Калі б я ўпусціў твой веласіпед у ваду, я аддаў бы табе свой.

Яму хацелася быць бязмежна шчодрым, і ён нават пашкадаваў, што не давядзецца аддаваць ёй свой веласіпед.

— Я не ўзяла б нізавошта.

— А мне ён больш не патрэбны. Я сёння еду адсюль.

Твар яе здрыгануўся.

— Едзеце?

— Сёння ўначы.

— Надоўга?

— Зусім.

— А калі вернецца?

— Напэўна, ніколі.

Словы яго зрабілі на яе такое ўражанне, што ён сам усхваляваўся.

— Ніколі, — паўтарыла яна павольна. — І далёка?

— Вельмі. Начным маскоўскім.

Яна спытала, ці не ў абласны іхні горад ён едзе. Яна лічыла, што да абласнога іхняга горада будзе вельмі далёка.

— Цю! — сказаў ён. — Паслязайтра раніцай буду ў Маскве.

— У Маскву? — спытала яна з павагай.

— У Маскву толькі на дзянёк. Трэба ж паглядзець Маскву.

— Яшчэ далей?

Ён кінуў галавой.

— У Сібір.

Яна замаўчала, і ён адчуў, як значна гучыць гэтае слова.

— З кім вы едзеце? — спытала яна нарэшце.

— Адзін.

Па меры таго, як ён гаварыў, будучы ягоны лёс азараўся як бы новым святлом. Ён зрабіў адкрыццё, даведаўшыся пра сябе тое, чаго да гэтай пары не ведаў. Аказваецца, ён шмат што можа. Ён можа скокнуць з моста, выратаваць чалавека. І будучыня, што да гэтай пары ўяўлялася яму такою страшнаю, раптам паўстала перад ім велічная і дасягальная.

Ён нават устаў ад хвалявання.

— Буду вадзіць караблі, — сказаў ён. — Дызель-электраходы.

— Куды?

— Да Ледавітага акіяна. За Палярны круг і назад. Тайга, тундра, звароў вельмі шмат, — успомніў ён усё, што ведаў пра Сібір.

Ён чакаў, што яна спытае, няўжо ён і на самой справе ўмее вадзіць дызель-электраходы. Але яна не спыталася. Яна не сумнявалася, што ён умее ўсё. Ён сам сумняваўся.

— Вывучыся, — сказаў ён, думаючы пра дзядзьку Васю. — Што можа зрабіць адзін чалавек, тое можа зрабіць і другі.

Вузкаплечы, цыбаты, ён замаўчаў, ён на нейкі час забыўся пра яе, ён стаяў і глядзеў, як блішчыць вада за лістоў, захоплены тым, што так раптоўна адкрылася яму. Яна нямела глядзела на яго, абняўшы голыя круглыя каленкі рукамі.

— Вас будучы праводзіць? — спытала яна ціхенька.

— Будуць, — адказаў ён.

Ён ведаў, што праводзіць яго пойдучы бабуля і цётка Надзя. Але прызнацца ў гэтым яму не хацелася.

— І я прыйду, можна? — спытала яна хуткім шэптам, адкінуўшы з твара мокрыя валасы. — Мы жывём ля станцыі, я вылезу ў акно і дабягу. Можна? — Яна спыталася, баючыся, што ён не дазволіць. — Я не буду замінаць, мяне ніхто не ўбачыць, я толькі пастаю збоку і пагляджу... Можна? Можна?

Ён не адказваў, ён глядзеў на яе з радасным здзіўленнем, поўны пяшчотнасці, якая таксама была адкрыццём.

[3 часопіса «Советская женщина»]

ДЗЕ ВЫ ЦЯПЕР, СЯБРЫ...

... Вось такімі былі яны, тыя дзяўчаты — адны крыху старэйшыя, другія — мае аднагодкі, вярнуўшыся з вайны... Маладосць і юнацтва канца трыццатых і першай паловы саракавых гадоў. Юнацтва, абкрадзенае вайной.

Хаця чаму толькі — абкрадзенае?

Хіба тыя святыя парыванні (яны былі Перакананнем!), гэтая самаахвярнасць і гатоўнасць забыць пра сябе (перш за ўсё — Абавязак!), гэтая непахісная вера і адданасць (Радзіме, Справе, Каханню) — хіба ўсё гэта не асвятліла і не ўзвялічыла лёс таго пакалення, не запісала яго подзвігі і імёны на скрыжалях гісторыі залатымі літарамі?

Іншая справа, што і да гэтага часу не ўсе імёны і подзвігі запісаны і што пра іх мы пішам сёння і яшчэ доўга будзем пісаць... Цяжка вычарпаць веліч подзвігу аднаго чалавека. Веліч подзвігу народа вычарпаць немагчыма.

Вось чаму мы павінны быць такімі ўважлівымі, павінны з удзячнасцю ссыпаць у агульны засек гісторыі няхай сабе па аднаму зярняці, па крупіцы, дбайна падобраных на страваемых ужо дарогах. Тых дарогах, на якіх чвэрць стагоддзя назад у салдацкіх абмотках крочыла Перамога.

Доўгімі і непамерна цяжкімі былі тыя яе дарогі. Не ўсе салдаты дайшлі, не ўсе дажылі і ўбачылі трыумфальную калясніцу Перамогі ў Берліне.

Салдацкі лёс вырашыў лёс перамогі пад Масквой.

Сюды, пад Маскву, у канцы лістапада сорок першага года была накіравана і нядаўняя студэнтка Мінскага медінстытута, а ў той час загадчык Бяссонаўскай райамбулаторыі Марыя Шамецька.

Боты чужынцаў тапталі беларускія палеткі. Акрываўленыя рукі ўзводзілі шыбеніцы і выпальвалі цэлыя паселішчы — разам з людзьмі. Род-

ная зямля аблівалася слязьмі і крывёю, а на калені не становілася. Склікала сваіх сыноў і дачок, дзе б яны ні знаходзіліся, да помсты — «за няволью, за кайданы...». І народная помста падавала ўжо свой голас з беларускіх лясоў.

У лес, да партызан, пайшлі — Марыя нічога гэтага не ведала, яе вайна захапіла на медыцынскай практыцы ў Лідзе і ў першыя ж дні вайны яна трапіла аж у Пензу — і Марыіны брат з сястрой. Пайшлі скітацца (партызанская сям'я) бацькі. Дзед з бабуляй не пажадалі кідаць роднае хаты, цягнуцца ў свет («нашто мы, старыя, немцы, што ён нам зробіць?») — абаіх немцы расстралялі... Пасля вайны ахвярам фашызму ў вёсцы Даніловічы Дзяржынскага раёна тыя, хто засталіся жыць, паставілі помнік. Сярод высечаных на камені прозвішчаў ёсць таксама прозвішчы двух старых, якіх, мусіць, да апошняй сваёй хвілінкі так і не зразумелі, за што іх стрэла такая смерць...

... Пад Масквой лютавалі баі і лютавала ўжо зіма. Маладога начальніка санчасці сапёрнага батальёна абмундзіравалі адпаведна палывым умовам і, кажучы мовай вайскоўцаў, «бросили в дело». А «дела» на тых акрываўленых падмаскоўных палях хапала... Апошні рубаж абароны спыніўся на 26-м кіламетры ад Масквы... У немцаў ужо была падрыхтавана парадная форма і былі аддрукаваны запрашальныя білеты на святкаванне балю ў Маскве з выпадку падзення савецкай сталіцы і трыумфальнай перамогі доблесных войск фюрэра...

«Ззаду Масква — адступаць далей няма куды...»

Сапёры будавалі ўмацаванні і заслоны. Сапёры першыя з мінашукальнікамі праходзілі па мінных палях — рыхтавалі дарогу пяхоце, артылерыі, танкам... А, як вядома, сапёр памыляецца адзін толькі раз...

Колькі іх прайшло там, пад Масквой, цераз яе санчасць, цераз яе рукі і сэрца. І сёння, здаецца, заплушчы толькі вочы, бачыш тыя поўныя веры і надзеі позірккі: «Доктар, родненькая, я буду жыць?..»

Будзеш, мілы, будзеш... Ты і сёння жывы — салдат з той незабыўнай, легендарнай бітвы.

... А яны ўсё-такі прайшлі па Маскве. Прайшлі... Не так, праўда, як спадзяваліся: у бліскучых, з іголачкі, мундзірах, пры ордэнах, з прыгожымі жанчынамі... Па маскоўскіх вуліцах з ранку да вечара цягнуўся брудны шэра-зялёны патак палонных немцаў.

Там, пад Масквой, зімою со-

рак першага года і нарадзілася Перамога. Там, па сутнасці, ужо быў вырашаны выхад вайны.

І ўсё ж гэта была толькі першая зіма і толькі першая перамога.

Першая зіма і першая перамога, адзначаная медалем «За абарону Масквы», была і ў старшага лейтэнанта медыцынскай службы Марыі Ігнатаўны Шамецька.

Яе рук, сэрца і слова чакалі наперадзе яшчэ не адзін салдат і не адзін фронт. У сапёраў наперадзе была яшчэ немалая работа...

Першы беларускі. Другі беларускі. Заходні франты... Быў Днепр: на левым беразе стаялі нашы, на правым — яны... Быў сорок трэці год, калі нашы часці наступалі гэтак імкліва, што немцы не паспывалі ўцячы. У сорок трэцім Марыя Ігнатаўна была прынята ў кандыдаты Камуністычнай партыі...

Было развітанне з роднай зямлёю, з Радзімай на мосце цераз Буг. Салдаты становіліся на калені, цалавалі яе і бралі з сабою па жмені. («Родная зямля-маці, памажы!..»)

Нарэшце, была гарачая вясна на паўнаводным Одэры... Там, пры фарсіраванні Одэра, старшы лейтэнант Шамецька была ўзнагароджана медалем «За баявыя заслугі».

Дзе вы цяпер, сябры-палечнікі?

Па зброі — так не прынята казаць пра людзей, хто ваюе на палях баёў «ножом, травой, словам» — гэтай спрадвечнай зброяй урача — «врачевателя ран».

Дзе вы цяпер, як белыя анёлы-суцяшальнікі, дзяўчаты — міласэрныя сёстры? Па цэлых сутках не адыходзілі вы ад ложкаў параненых і скалечаных, і ваша адданасць рабіла з імі цуды.

Дзе вы, непрыкметныя ў сваіх салдацкіх ботах і нязграбных шынялях, санітаркі? Колькі чалавечых пакут (вашых уласных пакут не бачыў ніхто) вынеслі вы на сваіх кволах плячах...

Канец вайны і Перамогу старшы лейтэнант медыцынскай службы Марыя Шамецька стрэла ў Штэціне на Одэры.

Адгрымелі пераможныя залпы гармат. Зямля і людзі паволі прывыкалі да цішыні і міру.

Час быў збірацца дадому. У жніўні сорок пятага яна дэмабілізавалася і, нарэшце, прыехала ў Мінск. І ў гэтай самай гімнасцёрцы, што на фотаздымку, толькі без пагонаў ужо, яна пераступіла парог медінстытута... У яе заставаўся няскончаны апошні, пяты, курс.

У сорок шостым Марыя Шамецька скончыла інстытут

Марыя Ігнатаўна Герасімовіч, 1945 год.

і атрымала накіраванне на работу ў Браслаўскі раён загадчыкам раённай амбулаторыі.

У гэтым жа годзе яна стрэлася і выйшла замуж за нядаўняга партызана Пятра Мікалаевіча Герасімовіча.

Праз год Марыю Ігнатаўну адзвае Міністэрства аховы здароўя. Ёй прапанавалі пасаду старшага інспектара па кіруючых кадрах.

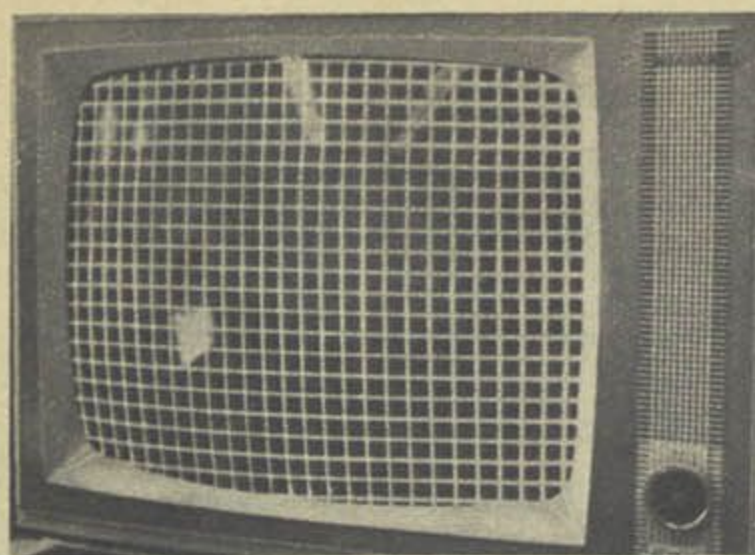
Аднак у міністэрстве яна доўга не заседзлася... У лютым сорок восьмага года перайшла ў клінічную ардынатуру на кафедру лячэбнай тэрапіі. Там ёй пашчасціла працаваць клінічным ардынатарам і вучыцца ў прафесара Барыса Іпалітавіча Трусевіча — выдатнага спецыяліста і чалавека. Незабыўны след у памяці пакінула сумесная праца з другім, таксама выключных здольнасцей чалавекам — заслужаным урачом рэспублікі Сяргеем Іосіфавічам Ліяранцавічам.

Так усё жыццё — вучышся сам і вучыш іншых.

Вельмі многія ў Мінску ведаюць (вельмі многіх яна лячыла і ратавала) заслужанага ўрача рэспублікі, намесніка галоўнага ўрача па лячэбнай частцы Рэспубліканскай бальніцы 4-га галоўнага ўпраўлення Міністэрства аховы здароўя БССР Марыю Ігнатаўну Герасімовіч. І заўсёды гавораць пра яе з пачуццём цэльнасці і сардэчнай удзячнасці.

Пра яе і быў гэты наш кароткі расказ.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ПАДЗЕЛІМСЯ рэдакцыйным сакрэтам. Планавалі мы чарговы нумар часопіса і задумаліся: а ці не надта многа расказваем мы сваім чытачам пра тыя заводы і фабрыкі, што шыюць, вяжучь, ткуць, словам, задавальняюць нашы бытавыя патрэбы? Быццам нас, жанчын, нічога больш і не цікавіць. І вырашылі: сёння мяняем адрас! Блакнот журналіста і фотааб'ектыў «пойдуць» туды, адкуль прыходзіць кожны вечар у ваш дом «духоўны інтарэс» — добры настрой, прыходзіць увесь свет з яго падзеямі і трывогамі, страсцямі і захапленнямі. Палітыка і тэатр, музыка і спорт... Прыходзяць твары знаёмых і незнаёмых людзей, таварышаў па рабоце, грамадскіх дзеячоў і вядомых акцёраў. Ды хіба пералічыш усё, што прыходзіць, хіба ўзвжыш усё, што прынесла людзям гэта «чароўнае вока стагоддзя» — блакітны экран тэлевізара?

пасля таго, як зроблена плата, застаецца толькі замацаваць кінескоп — «вочы» тэлевізара, сабраць усё гэта ў скрыню (дарэчы, адзін з участкаў цэха так і называецца — «участак зборкі ў скрыню») — і ваш тэлевізар амаль гатовы.

Амаль... Многае ідзе яшчэ за гэтым словам. Колькі гадзін яшчэ тэлевізар будзе праходзіць рэгуліроўку, праграванне — першае, васьмігадзіннае, потым другое, самыя розныя выпрабаванні — нават на вібрацыю. Хто ведае, якую дарогу яму давядзецца перанесці, куды ён трапіць — у мінскі ЦУМ ці ў Казахстан, на Поўнач ці на Далёкі Усход.

Але вернёмся да «сэрца». Там, дзе яно білася, мы затрымаліся даўжэй, чым на іншых участках. Там адбыліся і асноўныя нашы знаёмствы. Доўгі, шырокі стол. Укружавую сядзяць вакол яго людзі, вядома, у большасці жанчыны (што зробіш, кажуць, што толькі жаночыя рукі могуць

Пазнаёмцеся — гэта Люда Кулікава.

Фота У. л. Вяхоткі.

ХТО ПРАЦУЕ ЧАРАЎНІКОМ

Спачатку на завод. А потым туды, адкуль ідуць праз эфір у вашу кватэру фарбы і гукі, думкі і падзеі, — на тэлестудыю.

...Паззія і проза нашага часу ідуць побач. Любы цуд можна ўспрыняць, як нешта цэльнае, а можна раскласці па палічках, па дэталях, элементах. І стане гэты цуд на некалькі гадзін проста тэхнікай, высокай сучаснай тэхнікай, якую нарадзілі навука і талент чалавека. І вось першае, з чаго пачынаецца... Участак нарыхтоўкі наміналаў. Маленькія рознакаляровыя дробікі, тонкія павуцінкі будучага тэлевізара, яго «нервы» і «сасуды» робяцца на гэтым участку. І пойдучь яны адсюль туды, дзе будзе нараджацца «сэрца». Тут так і гавораць: плата — гэта сэрца тэлевізара. Плата — своеасаблівая схема, на якой запісаны ўсе «загады» будучага вашага «блакітнага экрана». Гэта і сапраўды сэрца, бо

з такой тонкай работай справіцца. Гэта прывычна, і будзем толькі ганарыцца гэтым. І ціха, непрыкметна для вока рухаецца канвеер. У кожнай работніцы свая маленькая аперацыя. Замацуе сваю дэталю — і перадае плату далей. Ідзе плата на канец канвеера, туды, дзе сядзяць рэгуліроўшчыкі, людзі, якія могуць рабіць адразу ўсе аперацыі.

Не, нават ужо цяпер, калі глядзіш на гэтыя асцярожныя, ціхія рухі, на спалучэнне фарбаў самой платы — яна пава-рочваецца то адным, то другім бокам, зіхаціць то адным колерам, то другім, — калі глядзіш на жаночыя галоўкі — бялявыя, цёмнавалосыя, — усё гэта так прыгожа, маляўніча выглядае, што міжволі пранікаешся пачуццём: тут робіцца штосьці чароўнае.

І вось што характэрна: людзі, якія тут працуюць, так самі і ставяцца да сваёй працы: як да чагосьці крышачку загад-

кавага, незвычайнага. Яны ж робяць тэлевізар! А што такое тэлевізар у кожным доме, разумеюць яны выдатна.

...Майстар цэха мантажу Святлана Цурбанава ў сваёй сукенцы з белай пелярынай вельмі нечым нагадвае кінаактрысу. Ціха праходзіць яна па ўчастку, схіляецца то да адной работніцы, то да другой, і ціха аб нечым ідзе размова. Слова «ціха» тут прысутнічае гэтак часта не выпадкова: людзі ж не проста працуюць, выконваюць раз і назаўсёды завучаныя рухі: людзі думаюць... Не так лёгка ў гэтым тонкім перапляценні павуцінак-дроцікаў, на гэтай складанай схеме адшукаць тое, што патрэбна табе, замацаваць яго там, дзе неабходна.

Але не турбуйцеся! Разбярэцца ў гэтым мантажніца Люба Кулінава — «адна з найлепшых работніц», — прадставіла нам Святлана, — і мантажніца Іра Гаршкова — «якая гэта цудоўная дзяўчы-

зборка тэлевізара, дзе праграваюцца і мільгаюць ужо жывым блакітным святлом дзесяткі новенькіх «Гарызонтаў», дзе адбываецца апошняя, «спажывецкая», як называюць яе тут, рэгуліроўка. Зноў новыя прозвішчы ў блакноце — на кожнай аперацыі ёсць свае лепшыя, зноў новыя знаёмствы.

— Двум нашым рэгуліроўшчыкам радыёапаратуры Генрыху Жолю і Аляксандру Кляўко прысвоена званне лепшых прафесіі. Няхай іх ведаюць вашы чытачы, бо калі тэлевізар адрэгуляван іхнімі рукамі...

— Лепшыя нашы інжынеры? — знаёмствы працягваюцца ўжо ў кабінёце начальніка цэха Пятра Міхайлавіча Гапановіча. — Каго выдзеліць? Здаецца, усе добрыя... Напішыце пра Віктара Ішучіна, маладога інжынера. Ён вельмі многа зрабіў для запуску ў вытворчасць «Гарызонта» і цяпер усё яшчэ ўдасканальвае

юць іх вочы! І вось настае хвіліна — блакітнае святло залівае пакой... Яшчэ хвіліна, і: «Гаворыць і паказвае Мінск...»

Новы ці выпрабаваны гадамі, экран свеціцца ў вашай кватэры, — усё роўна. Разам з гэтымі словамі заўсёды прыходзіць у ваш дом той непаўторны настрой, тое святло... Адкуль прыходзіць?

Мінская студыя тэлебачання. Якая ты, чым ты жывеш сёння? Хто твае «лепшыя»? Дыхнуць адзін раз паветрам студыі — гэта значыць «захварэць» ёю назаўсёды. Так гавораць людзі, якія там працуюць, усе, аж да самых «маленькіх».

— У нас няма «маленькіх», кожны на сваім месцы — стваральнік перадачы — ад тых, чыё майстэрства, аўтарытэт, веды кіруюць гэтым вялікім, складаным творчым калектывам, да тых, хто ўпраўляе гэтым складаным тэхнічным абсталяваннем.

І вось гэты фотаздымак — наша віншаванне Яўгені Ігнатаўне Дзямідавай (справа).

А гэта — Іра Гаршкова.

Шасі «прышло» на рэгуліроўку. Святлана Цурбанава і Эдуард Пуглачэнка адсюль дадуць яму «зялёную вуліцу».

на!» — зноў захапляецца Святлана, — і наогул — «дайце ваш блакнот, я сама запішу нашых лепшых людзей». І тут жа на хвілінку сумелася: «Іх так многа! Назаву прозвішчы нашых ветэранаў, тых, хто пачынаў ад першага беларускага тэлевізара. Гэта Анастасся Смольская і Алена Збароўская. Мы ўсе ў іх вучымся...»

— Напішыце пра нашага майстра Яўгенію Дзямідаву. Змясціце яе партрэт у часопісе. Няхай гэта будзе і вашым і нашым віншаваннем: ёй хутка споўніцца 40. І амаль палавіну з іх працуе «на тэлевізары». А чалавек яна такі...

Група работніц акружыла нас у праходзе цэха і павяла за сабою. Да свайго майстра Яўгені Ігнатаўны Дзямідавай, чалавека з такім добрым тварам, што мы і самі з задавальненнем выканалі просьбу жанчын.

Наш шлях ляжаў далей і далей, услед за платай, за шасі, туды, дзе адбываецца

яго. І падкрэсліце: года нараджэння ён 1941. Калі пачыналася вайна... Вось як хутка бяжыць час!

Пётр Міхайлавіч яшчэ раз сказаў гэтыя словы, калі гаварыў пра другога інжынера цэха, Люду Банасько. Толькі што, здаецца, працавала табельшчыцай, цяпер — тэхнолаг цэха, заканчвае радыётэхнічны інстытут. А Нэля Вілешына — здаецца, толькі ўчора была вучаніцай-мантажніцай, а сёння тэхнік-тэхнолаг.

Лёсы людзей цесна пераплецены з лёсам беларускага тэлевізара, славітага ва ўсіх канцах нашай краіны. Сёння «Гарызонт» хіба не прыгажун? А заўтра мець яму новую назву, і новы, яшчэ большы, экран. Так паабяцалі нам на развітанне ў тэлевізійным цэху...

...Можа якраз у гэты вечар вы купілі тэлевізар, прывезлі яго дадому, і яго першыя «спажывыцы» вашы дзеці, так і круцяцца каля яго, шчасцем так і ззя-

Здаецца, тэлевізійнікі — свае ж калегі, журналісты, і нічога таямнічага і загадкавага ў іх прафесіі няма. Але вось сустракаешся з імі ў «дзелавай абстаноўцы» — і адчуваеш: сама іх блізкасць да гэтага цуда тэхнікі, да гэтай іх магчымасці — уваходзіць кожны вечар у ваш дом, спалучэнне многіх відаў мастацтваў і розных «павароты» творчасці, — усё гэта накладвае на іх характары непаўторны, адметны адбітак.

Жывыя, вясёлыя, дасціпныя людзі, улюбёныя ў сваю «сённяшняю» перадачу, усхваляваныя тым добрым, шчаслівым, творчым хваляваннем. Ад рэжысёра мы трапілі на рэпетыцыю будучага тэлефільма, «дыхнулі» паветрам самай што ні на ёсць непасрэднай «кухні» студыі — рэжысёр Вера Праскуратава, нядаўняя выпускніца інстытута, вяла рэпетыцыю свайго першага тэлевізійнага фільма пра беларускага хлопчыка Ціхана

Барана, які паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна.

— Не бачу! Не бачу! Скамячылі гэты кавалак! Давайце зноў!..

Так будзе яшчэ доўга, зноў і зноў, пакуль не «ўбачыць» рэжысёр увасабленне сваёй і аўтарскай задумкі. А потым убачаць гледачы. Усё будзе проста на экране, усё будзе натуральна. І колькі за гэтым будзе стаяць! Хваляванні, трывогі, праца, нервы і сэрцы людзей!

Новы тэлеспектакль. Новы тэлефільм. Цікавая перадача. Як яны робяцца? Цяжка сказаць пра гэта кароткім тэкстам. Ведаць толькі адно. Калі вам спадабаліся такія рэчы, зробленыя на нашай тэлестудыі, як «Крах», «Людзі на балоце», «Трывожнае шчасце», «Біяграфія маёй рэспублікі», калі вы з захап-

леннем, не адрываючыся ад экрана, прагледзелі апошнюю работу студыі «Ткачы»,— о, колькі аддадзена гэтым рэчам гадзін і сэрца, сэрца і гадзін!

Ад рэжысёра — да аператара. Ад аператара — да асвятляльніка, да тых, каго ніколі не бачыць і не ўбачыць тэлегледач: гукааператара, грымёра, да таго, хто вось зараз — а недзе там, у Палацы прафсаюзаў, ідзе чарговая перадача — схіліў над пультам і трывожыцца:

— Чаму няма застаўкі? Дзе застаўка? ...Паветра тэлестудыі. Пэўна, такім і павінна яно быць: творчым, заўсёды ўсхваляваным, крышку трывожным. «Што там, на экране?», «Ці ўсё ў парадку?» Каб у наш дом прыходзілі потым, як родныя і блізкія людзі, нашы знаёмыя каментатары, дыктары, артысты.

— Каго назваць чытачам?

Калі ўдалы выйшаў новы спектакль, тут ужо не мінеш Радаміра Александровіча. Галоўны рэдактар перадач для дзяцей і юнацтва Марына Міхаевіч. Навіны — Уладзімір Столін. Музычныя перадачы — Генрыета Ананьева. Лепшы тэлеаператар? Уладзімір Пранько. Лепшыя мастакі? Віларый Казлоў, Мікалай Новікаў, Міхаіл Карпук.

Толькі прозвішчы. Але няхай хоць прозвішчы — іх можам называць яшчэ і яшчэ — стануць маленькай данінай удзячнасці. За сённяшні наш вечар. І за вечар заўтрашні. Ад аўдыторыі тэлегледачоў, аўдыторыі, імя якой — мільёны.

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Вашы знаёмыя — дыктар Уладзімір Ярковіч і самы малады дыктар студыі Эла Тужыкава.

І няхай не ўбачыць іх глядач. Але тут, на кантрольным пульце, таксама вырашаецца лёс перадачы.

ОЙ, РЭЧАНЬКА,

РЭЧАНЬКА...

Я пачну з таго, што многія напэўна бачылі і памятаюць гэты даволі вядомы сельскі маладзёжны ансамбль «Рэчанька». Яго здымалі ў кіно, аб ім былі перадачы па радыё, ён выступаў неаднаразова на тэлебачанні. Напэўна помніцца цудоўныя мелодычныя, па вытанчанасці і прыгажосці карагод «Рэчанька». Дзяўчаты ў белых сукенках з вянкамі на галовах водзяць карагод, плывуць, быццам белыя лебедзі, і спяваюць песню пра рэчаньку, песню крышку сумную, але такую багатую на паэзію, тую паэзію, у якой само жыццё.

Камера паволь-паволь набліжае твары дзяўчат. Вя-

нок, вочы, усмешка. Усмешка, вочы, вянок... Іх дзесяць. Дзесяць дзяўчат у белых сукенках з вянкамі з палявых рамонак на галовах і з усмешкамі на тварах.

Усмешка на вуснах, усмешка ў вачах. Вочы шэрыя, яркія. Пушыстыя вейкі, пушыстыя бровы, пушыстыя светла-каштанавыя валасы. Грацыёзны паварот галавы, вытанчаны згіб лебядзінай шыі, чароўнасць рук. Хто гэта дзяўчына ў вобліку лебедзя, царэўны, каралевы, пяшчотнай майскай кветкі?

Калі ехаць з Мінска праз Баранавічы ў Слонім, то за дваццаць верст ад Слоніма ў напрамку Ліды ёсць пасёлак Казлоўшчына з некалькі-

мі доўгімі вуліцамі, з высокімі старымі ліпамі, з сажалкай, у якой водзіцца рыба, з маленькім мосцікам і вялікімі паркамі.

Ля Казлоўшчыны, за вярсту ад яе, пасёлак Дзянісаўка — цэнтр калгаса «Слава працы». А яшчэ за восем верст, за вялікай шасэйнай дарогай, сярод палёў, сярод лясоў — вёска Падсвілле з дабротнымі дамамі, з утульнымі садамі, з аксамітнымі лужкамі, з вельмі прыгожымі ліпамі і клёнамі, што ўзялі ў палон дарогу, ахоўваюць і бласлаўляюць і мясцовых падарожнікаў і тых, хто тут у гасцях.

Ранняя вясной, калі зямля, абудзіўшыся ад сну, пры-

біраецца ў пяшчотную зеляніну маладой траўкі, гэтымі лужкамі ідзе дзяўчына, і на траве застаецца цёмны след ад яе туфель. Дзяўчына звычайна ідзе рана, ледзь світае. Яшчэ гарляняць пеўні, яшчэ моцна спяць дзеці, яшчэ толькі-толькі прачынаюцца гаспадыні ў хатах, а яна ўжо ідзе, і трохі спяшаецца, і думае пра тое, якая работа сёння яе чакае.

Нядоўга, усяго некалькі мінут, яна гаворыць з вяртаўніком, распытвае, ці не было ўначы якіх нечаканасцей, потым заходзіць у хлявы, першым чынам заглядае да цялят. Чыстыя, гулівыя, яны ўжо з самае раніцы ў добрым настроі. Праведаўшы цялят, Ніна раздасць даяркам камбікорм, а потым падрыхтуе ўсё, каб прымаць малако. Закончыць прыёмку малака, адправіць яго ў Казлоўшчыну—і ўсё той жа дарогай, сцэжкай праз лужкі ідзе дамоў, каб паснедаць, а заадно і паабедкаць, трошкі адпачыць—і зноў на работу.

Жыве Ніна ў невялікай хаце з палісаднікам, з садком за глухой сцяной будыніны. Пакой яе невялікі, але ўтульны. Нічога лішняга—стол, крэсла, ложка, засланы коўдрай, з вялікімі, на сялянскі лад высока пастаўленымі падушкамі, этажэрка з кнігамі. На сцяне ў рамцы пад шклом фатаграфія—гэта ўжо традыцыйна для сялянскага дома. На адной з іх Ніна—выпускніца школы, на другой—Сапоцкінскага сельгастэхнікума, яшчэ на адной—у паліто і шапачцы сярод хлопцаў у ваеннай форме. Ясны, адкрыты позірк з пад пушыстых веек, пушыстыя бровы крыху ўзняты, дзяўчына нечаму здзіўляецца: ці таму, што ўбачыла, ці таму, што ўспомніла. А вось і яшчэ адна фатаграфія—царэўна ў казанай сукенцы, з вянкам з палювых рамонак на галаве, лебядзіны выгіб шыі, чароўнасць рук. Ніна Халопік—у «Рэчаньцы».

Рэчанька, рэчанька,
Чаму ж ты няпоўная,
Чаму ж ты няпоўная,
З беражком няроўная?

Паволі-паволі плыве дзявочы круг. Ногі танцоўшчыц злёгка прымінаюць палявую траву. Сонца лашчыць іх сваім поглядам, векавыя дубы шэпчуць пра сваё здзіўленне іхняму харакству, хлопцы самі сабе паўтараюць пяшчотныя словы, якія наўрад ці адважыцца сказаць любімым. Шчара яшчэ больш павольна, чым звычайна, каціць свае воды, можа знарок прыпыніла свой бег, каб удалася налюбавацца нябача-

най дагэтуль прыгажосцю. А дзяўчаты плывуць і плывуць, і з імі плыве нетаропкая, мудрая, як само жыццё, песня пра рэчаньку, пра чалавечы лёс.

Пасля «Рэчанькі» яны яшчэ танцавалі і спявалі, спяваў увесь іхні хор—сто чалавек, а калі скончылі, Ніна Халопік вырвалася з круга і, расчырванелая, радасная, падбегла да хударлявага чалавека ў шэрым святочным касцюме.

— Павел Фёдаравіч, ну як мы? Што вы скажаце?

— Малайцы!

— Ну тады дзякуй вам на добрым слове!—і Ніна пабегла ў агульны круг, дзе ўжо былі і дзяўчаты, і хлопцы, і сталыя людзі, усе прыбраныя, святочныя.

Сярод шуму і веселасці, што спадарожнічаюць усякаму святу, тым больш калгаснаму святу працы ў нядзелю на беразе ракі Шчары, Павел Фёдаравіч Сарадоеў, старшыня, гаспадар свята, назіраў за моладдзю і міжволі ўспаміналася тое рознае, звязанае з асобнымі людзьмі, тыя выпадкі і гісторыі, якія становяцца лёсам людзей і як маленькія ручайкі ў вялікую вадку ўпадаюць і ў твой лёс. Ніна Халопік, якая толькі што гаварыла з ім, хацела ведаць, ці задаволены ён імі, іх песнямі, танцамі, і наогул—ці задаволены ён імі, бо апрача гэтага яны яшчэ і працуюць, і працуюць у першую чаргу.

Колькі ўжо часу мінула з таго дня, калі, усхваляваная і крышку спалоханая, Ніна ўвайшла да яго ў кабінет, падала шэранькую паперку-накіраванне і перарывістым голасам сказала, што ў час практыкі хоча ў іхнім калгасе вучыцца працаваць. Ён сказаў, што рады ўсё гэта чуць, пасадзіў яе насупраць і, пільна пазіраючы ў вочы, пачаў задаваць пытанні. Ён спытаў тады:

— Скажы мне, Ніна, ці любіш ты рана ўставаць, так, каб яшчэ да ўсходу сонца? Бо вось пашлём цябе ў адну з нашых вёсак, дапусцім, у Хамічы, на ферму загадчыцай. Сто семдзесят галоў жывёлы. Трэба кармы ўсім даяркам выдаць, малако ад усіх прыняць, з цялятамі ўправіцца.

— Можна і змагла б, Павел Фёдаравіч.

— А чаму так няўпэўнена? Людзі ў нас працавітыя, устаюць рана, з часам не лічацца.

— Ну і я таксама буду старацца.

— Гэта ўжо больш рашуча. Ну а сама адкуль, хто дома ёсць?

— Ды тут, Павел Фёдаравіч, у суседнім калгасе бацькі жывуць.

— Гэта добра. Можна лічыць—мясцовая. Наведваць будзеш бацькоў, дапамагаць ім. Пойдзеш у Хамічы?

— Калі давяраеце—пайду.

— Тады—згода. І глядзі, трымайся малайцом, каб людзі ўбачылі, што ты не якая-небудзь там свістулька, а ў тэхнікуме вучышся, трохі там навучылася, трохі ў людзей хочаш навучыцца, сур'ёзна да працы ставішся.

...Хор спяваў павольную, цудоўную сваімі думкамі, гарманічную ў сваёй мелодыі, шчырую:

Люблю наш край,
старонку гэту,
дзе я радзілася, расла...

...Мы ідзем з Нінай той дарогай, па якой яна кожны дзень ходзіць на ферму. Шапаціць пад нагамі апалае лісце, дураслівы вецер гуляе складкамі яе плашча-балонні. Ферма размясцілася ў некалькіх доўгіх хлявах. Памяшканні старыя, новай тэхнікі таксама малавата, у асноўным ручная праца. Але ўсюды такі парадак і такая чысціня, што нават не верыцца, што так можа быць на ферме: бы ў стараннай гаспадыні на кухні. Сцены выбелены, як ва ўкраінскай мазанцы. Каровы сытыя, чыстыя, цяляты дык і зусім цудоўныя. Ніна расказвае, што за ўвесь год ніводнае цялятка не загінула. Добра прыбываюць у вазе—да кілаграма за дзень. А самае галоўнае—што калектыў іхні на ферме хоць і маленькі, усяго дваццаць пяць чалавек, але вельмі дружны. Так тут павялося: адзін за ўсіх і ўсе за аднаго. Ніна цяпер сакратар калгаснай камсамольскай арганізацыі, якую ведаюць як лепшую ў рэспубліцы. Вось і

Іосіф СКУРКО

* * *

З сакавіком вясна страчалася,
І, нібы на выданні дзеўка,
Уборы доўга прымярала ўсё,
Круцілася перад люстэркам.

Глядзелася і так і сям,
Шчэ раз паправіла прыколку,
Ды люстра на зямлю звалілася
І разляцелася ў асколкі.

...Цяпер парою сакавіцаю,
Калі на ўзлеску водар церпкі,
Бярозы, сосны, вербы ніцыя
Глядзяцца ў сінія люстэркі.

завуць, запрашаюць Ніну падзяліцца вопытам сваёй работы, і едзе яна то ў Гродна, то ў Мінск, то ў Маскву, то зусім за мяжу. Магчыма, памятаеце яе выступленне ў Маскве на апошнім камсамольскім з'ездзе. Простыя словы, простыя думкі, просты расказ аб справах сваіх таварышаў, сваіх маладых сяброў, такіх самых працаўнікоў, як і яна. Але ў ім глыбокія думкі, сцвярджанне таго, што моладзі многае пад сілу, што ёй можна давараць, што яна не падвядзе, што яна ўмее працаваць, умее цікава адпачываць.

У Германіі яна расказвала пра свой ансамбль «Рэчанька», пра хлопцаў і дзяўчат, якія з фермаў, з палёў ідуць на рэпетыцыі. Што ніводную з рэпетыцый не прапуская старшыня Павел Фёдаравіч Сарадоеў, што тут спяваюць яго жонка і яго малодшы сын, што ён наогул выключны чалавек, што ён ім і бацька, і сябар, і строга настаўнік, і патрабавальны гаспадар вялікай гаспадаркі. Што ён вельмі вясёлы і жартаўлівы, і з людзьмі размаўляе ў асноўным жартамі, але ж пасля іх лепей справы ладзяцца. І жывуць яны весела, многа працуюць, але і пра святы не забываюцца. Яны ў іх розныя—і святы працы, і святы песень, і дажынкі, і дні жывёлаводства і паляводства, і святы зімы, і медавухі, і спартыўныя святы, і ўжо само сабою—вяселлі. І душа любога свята—«Рэчанька». Спяваюць скрыпкі, заліваюцца акардэоны, а дзявочыя галасы вядуць песню, і ногі іх лёгкія ў карагодзе, як крылы птушак, выгіб шыі лебядзіны, і чароўнасць рук і ўсмішак і ўсмішак іх гледачоў, а ўсё разам і ўсе разам—«Рэчанька».

Галіна НУЖКОВА

ЛЯСНЫ КУФЭРАК

Валерый КАСТРУЧЫН

Мал. Я. Змітровіча.

Любуецца Мікітка зімовым лесам, да ўсяго прыглядаецца. «Чый гэта след такі вялікі? Мо ваўка?» — думае ён і спалохана азіраецца.

Але навокал ціха-ціха, толькі сняжок падае з галінкі на галінку ды рыпяць ад марозу дубы. Раптам убачыў Мікітка на снезе арэх.

— Дзіўна! — усклікнуў ён. — Адкуль гэты арэх тут узяўся?..

Зусім нізенька ў старой яліне было дупло. Калючыя галінкі добра прыкрывалі яго. Заўважыў тое дупло Мікітка і засунуў туды руку. Ого, колькі там арэхаў! Быццам куфэрак лясны. Не падумаў хлопчык, чые то арэхі. Набраў хутчэй поўныя кішэні і дамоў пабег. Радасны.

— Дзядуля, тата, гляньце, што я знайшоў — лясны куфэрачак з арэхамі. Частуйцеся!

Але чамусьці дзядуля з татам зусім не радуюцца Мікіткавай знаходцы.

— Гэта ты, унучак, вавёрчын куфэрачак разбурыў. Цяпер яна памрэ з голаду, — кажа дзядуля.

Стаіць Мікітка з поўнай жменняй арэхаў, а ў вачах аж пацямнела.

Ды хіба ж узяў бы ён тыя арэхі, калі б ведаў, чые яны?!

— Бедная вавёрачка, — плача Мікітка.

— Ну, нічога, сынку, — суцяшае яго тата. — У вавёрачкі шмат такіх куфэрачкаў. Вось пабачыш, яна выжыве.

Залез Мікітка на печ і думае: «Як бы знайсці яму тое дупло?» Цяжка знайсці — лес такі вялікі. Але раптам хлопчык аж падскочыў: «А па слядах?! Дзівак, як я раней аб гэтым не падумаў?»

Цік-так, цік-так — ідуць насценныя ходзікі. Вугалькі ў гарачым стаячку прыемна патрэскаюць. Спіць Мікітка. Цяжкі сёння быў дзень.

Раніцай хлопчык прагнуўся самы першы. Ён хуценька адзеўся, зайшоў у бакоўку. Недзе тут мяшочак з сушанымі грыбамі. Дзядуля іх заўсёды на зіму прыпасівае. Набраў Мікітка ў шапку грыбоў і рушыў у лес. Па слядах, пратупаных яшчэ ўчора на снезе, ён хуценька знайшоў старую яліну. Вылажыў у дупло арэхі, сушаныя грыбы... «Цяпер вавёрачка не памрэ. Вунь колькі ў яе яды. А яшчэ папрашу дзядулю, каб даў болей грыбоў: буду ўсю зіму падкладваць іх сюды, каб куфэрачак быў заўсёды паўносенькі», — думае Мікітка.

Хлопчык не бачыў, як з сучка на сучок, з галінкі на галінку прыскакала да свайго таемнага куфэрачка вавёрка. Яна з цікавасцю пазірала маленькімі вочкамі на Мікітку і ніяк не магла зразумець, што тут яму патрэбна.

Наталля Вялічка ў фільме «Я яго нявеста».

НАТАЛЛЯ ВЯЛІЧКА

У Наталлі Вялічка быў шчаслівы, шумны дэбют, калі яна, студэнтка трэцяга курса Усеаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі, сыграла Асю Вохмінцаву ў фільме «Цішыня».

Здымкі карціны ішлі на поўны ход. А актрысу на ролю Асі Вохмінцаву не маглі. Пасля кожнай няўдалай спробы рэжысёр Уладзімір Басаў, чалавек экспансіўны, прыходзіў у роспач.

Яму пачынала здавацца, што іменна ад удалага выбару выканаўцы залежыць поспех фільма... Прывялі яшчэ адну. Сказалі: «Студэнтка інстытута кінематаграфіі, вельмі музычная, вучылася на дырыжорскім факультэце інстытута Гнесіных». Глянуў: зусім яшчэ дзяўчо. Коскі. «Адрэзаць,— сказаў.— Адрэзаць коскі. Будзем прабаваць сцэну ў Косці».

Сцэна без пераробак увайшла ў фільм. На ролю Асі Вохмінцавай зацвердзілі Наташу Вялічка. Басаў толькі сказаў з сумненнем: «Крышку баязлівая. Ася, тая больш яршыстая». Але пасля некалькіх месяцаў маладзенькай дэбютантка раптам «праявіла нораў», пачала адстаяваць сваю думку. Зусім па-свойму, з неўласцівым, здавалася б, яе тэмпераменту і ўзросту драматызмам правяла яна сцэну арышту бацькі. Ася становілася ўсё больш прыкметнай у фільме. Прамы, дэ рэзкасці прамы характар спалучаўся ў ёй з падкупляючай чысцінёй, чуласцю. На нашых вачах Ася з вуглаватага, яршыстага падлетка ператваралася ў дзяўчыну. Наталля Вялічка часта парушала няпісаныя кінематаграфічныя законы: яна не баялася быць непрыгожай, няўключнай, смешнай. Выстаўляючы ўперад вострыя, худыя плечы, сутулячыся пад цяжарам раптоўнага гора, магла недарэчна махнуць рукой, зашоргаць нагамі, абутымі ў старыя валёнкі. І ўсё гэта надавала ёй асаблівую прывабнасць, тую непаўторную індывідуальнасць, якая даражэй за шчаслівую мілавіднасць.

— Мне вельмі пашанцавала з маёй роллю,— успамінае Наташа пра свой дэбют.— Я іграла тое, што мне вельмі падабалася і што вельмі хацелася! Гэта была цяжкая работа, але надзіва радасная для мяне. Пасля Асі я сыграла яшчэ Наташу ў фільме маладых рэжысёраў Ю. Швырова і Б. Грыгор'ева «Першы снег» — дзяўчыну з чутым сэрцам і прыгожай душой у кінапаэме аб юнацтве паэтаў, якія загінулі на палях бітваў у Вялікай Айчыннай вайне.

Затым я знялася ў карціне «Сябры і годы» на «Ленфільме» (рэжысёр В. Сакалоў). Гэта своеасаблівая драматычная хроніка жыцця цэлага пакалення савецкіх людзей, у лёсе якога знайшла адлюстраванне гісторыя нашага грамадства за апошнія трыццаць год. Я іграла Людмілу — дачку камуніста Пячорскага. Гэтая разумная, пашчотная, абаяльная дзяўчына пры ўсёй сваёй мяккасці аказваецца моцным, валявым чалавекам.

У савецка-французскай стужцы «Трэцяя маладосць» Наталлі Вялічка была даручана хва-

люючая, чароўная роля Машы Сураўшчыковай, будучай зоркі рускага і сусветнага балета, жонкі вялікага балетмайстра і танцаўшчыка Марыуса Петыпа. Актрысе даводзілася працаваць па 15—16 гадзін у суткі, авалодваючы пад кіраўніцтвам майстра савецкай харэаграфіі Наталлі Дудзінскай усімі цяжкасцямі балетнага мастацтва. Н. Вялічка вельмі хацелася, каб яе гераіня данесла да гледачоў сваю самаадданую любоў да мастацтва.

Усяго ў некалькіх эпізодах паяўляецца гераіня Наталлі Вялічка — Ніна ў фільме «Мікалай Бауман». З Бауманам яна знаёміцца выпадкова на вечары ў тэатры і потым сустракаецца зусім мімаходам, не ведаючы, што ён — бальшавік, саратнік Леніна. Схільная да захаплення, шчырая дзяўчына, яна хутчэй інтуіцыяй, чым розумам, усведамляе, адчувае немінучасць рэвалюцыйнага выбуху.

Цікавыя, запамінальныя вобразы стварыла Н. Вялічка ў кінакарцінах «Чатыры старонкі аднаго маладога жыцця» (Ліза), «Па Русі» (Наташа), «Шчыт і меч» (савецкая разведчыца).

Зусім нядаўна актрыса закончыла здымацца ў новай мастацкай кінакарціне «Я яго нявеста», створанай рэжысёрам Навумам Трахтэнбергам на кінастудыі «Масфільм» па матывах апавесці Аляксандра Чакоўскага «Нявеста». У гэтым фільме Н. Вялічка іграе ролю Валі, дзяўчыны, якая кахае маладога манцёра хімкабіната Валодзю Харламава. Валя не можа паверыць, што Валодзя мог збіць чалавека і кінуць яго на дарозе. Свае сумненні яна давярае камуністу Мітрохіну...

Цяпер Наталля Вялічка адначасова з вучобай на рэжысёрскім факультэце Усеаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі здымаецца ў новай мастацкай кінастужцы «Адзін з нас».

— Мы не выпадкова запрасілі Наташу,— раскажваюць рэжысёры-пастаноўшчыкі Б. Грыгор'еў і Ю. Швыроў.— У ёй нас захапілі тонкая прыгажосць выканання, пераканаўчасць, якой яна дабіваецца, строгі падыход да адбору выразных сродкаў, нецярплівасць да фальшы. Усё гэта асабліва важна іменна ў гэтай рабоце. Калі Ася ў фільме «Цішыня» блізкая Наташы па выхаванню, па фарміраванню характару, па ўзросту, нарэшце, то тут ёй трэба сыграць ролю зусім іншага плана.

Ёсць іншая складанасць: неабходна стварыць суцэльны вобраз, а месца для гэтага ў фільме адведзена мала. Актрыса, якая іграе гэтую ролю, павінна мець багатую душу і чулае сэрца. Усё гэта ёсць у Наталлі Вялічка.

ЭКРАН

...На березе Волгі група падлеткаў гуляе ў бабі.

— Зноў мая ўзяла! — крычыць рыжы веснушчаты хлапчук і падбгае да рассыпанных бабак. Хутка збірае іх і штосьці хавае за пазуху. Раптам заўважае непадалёку чалавека з доўгімі валасамі, які прымаціўся на днішчы лодкі.

— А ты, брат, жулік, — чую ён нізкі окаячы голас. — Пакажы, што ў цябе за пазухай?

— А табе якая справа? — Мне, брат, да ўсяго справа...

Гэта эпізод з новай шырокаэкраннай мастацкай кінакарціны «Неймаверны Іегудзіл Хламіда», створанай рэжысёрам Мі-

калаем Лебедзевым на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Аляксандра Гладкова.

Карціна прысвечана самарскаму перыяду жыцця А. М. Горкага.

Галоўная сюжэтная лінія карціны — Горкі газетчык, Горкі фельетаніст, яго адносіны да жыцця, незвычайна вострая назіральнасць. Багаты жыццёвы матэрыял, сабраны ў самарскі перыяд, ён выкарыстоўваў пазней у сваіх творах. Другая лінія — знаёмства з Кацяй Волжынай, карэктарам «Самарскай газеты», будучай жонкай пісьменніка.

У ролі Горкага здымаўся заслужаны артыст

Кадр з кінафільма «Дума пра Брытанку».

Кадр з кінакарціны «Масты цераз забвенне».

РСФСР Афанасій Качаткоў.

У іншых ролях заняты Аляксандра Атаморская, Міхаіл Іваноў, Аляксандр Граве, Галіна Караткевіч.

Новая наляровая мастацкая кінакарціна «Дума пра Брытанку» пастаноўлена рэжысёрам Мікалаем Вінграноўскім на Кіеўскай кінастудыі імя

А. П. Даўжэнкі па сцэнарыю О. Пархоменкі. Гэта хваляючы кінарасказ пра гераічныя дні грамадзянскай вайны на Украіне. Увосень 1919 года ў сяле Брытанка, акружаным дзянікінцамі, была абвешчана «Брытанская рэспубліка Саветаў Херсонскай губерні». Выбраві прэзідэнта, выпусцілі грошы... Усе гэтыя падзеі і ляглі ў аснову фільма.

Галоўныя ролі выконваюць: Варвара — Н. Палішчун, Ляўко — В. Мірашнічэнка.

...Проста ў твар лінула вада. Прытомнасць павольна вярталася да Генрыха Захарана. Праз вялікія янтарныя кроплі вады ён убачыў сілуэт чалавека ў эсэсаўскім мундзіры. Ён стаў побач, як дрэсіроўшчык, з крыву далей, ля жалезных дзвярэй, салдат перастаўляў вёдры.

Генрых сядзеў на нарах, прыхіліўшыся да сцяны. Пад яго вачыма набраклі чорныя падцёкі. Ён правёў рукой па мокрых, зліпшыхся валасах, абцёр кроў. Затым паглядзеў на гітлераўца і нацягнула, скрозь боль усміхнуўся.

Гэта эпізод з новай мастацкай кінастужкі «Масты праз забыццё», створанай на кінастудыі «Арменфільм» па сцэнарыю Барыса Саакава.

У галоўных ролях здымаліся Г. Манукян, В. Аванесаў, Л. Гладунко, Е. Еўсцігнееў.

АЛКАГОЛЬ

І ДЗЕЦІ

Алкоголь — наркатычнае рэчыва, і ў першую чаргу ён шкодна ўздзейнічае на цэнтральную нервовую сістэму. Нават пры ўжыванні малых доз спіртнога адбываецца парушэнне нервовай дзейнасці, паяўляецца псіхічнае ўзбуджэнне, парушаецца функцыя руху, паніжаецца ўспрыманне. Многія ўжываюць алкоголь, памылкова думаючы, што ён падыме сілы, павышае настрой. Гэтае няправільнае меркаванне склалася таму, што алкоголь, прыняты нават у невялікай колькасці, згубна дзейнічае на самы галоўны орган чалавека — кару галаўнога мозгу. Паралізаваная алкогольным ап'яненнем кара галаўнога мозгу як бы выключаецца з арганізма, прычым выслабляюцца з-пад кантролю і пачынаюць сябе праяўляць ніжэйляжачыя аддзелы мозгу, у п'янага чалавека ўзмацняюцца розныя плоцевыя рэакцыі, якія праяўляюць сябе ўсемагчымымі бессвядомымі ўчынками.

Алкоголь з'яўляецца прычынай многіх хвароб. Ён пагаршае цяжэнне тых хвароб, якія ўжо былі ў чалавека. У мужчын і жанчын, якія злоўжываюць алкаголем,

адбываюцца хваравітыя змены ў палавых залозах і палавых клетках, адказных за ўзнаўленне патомства. Прыдуркаватасць, эпілепія, неўрастанія, шызафрэнія і іншыя пашкоджанні нервовай сістэмы ў дзяцей часцей сустракаюцца ў сем'ях, дзе бацькі злоўжываюць алкаголем. Дзіцячым урачам часта даводзіцца сустракацца з фактамі, калі дзеці жорстка расплачваюцца за бязвольнасць, слабасці і шкодныя прывычкі сваіх бацькоў.

Раскажу сумную гісторыю са сваёй практыкі. Маладая жанчына прынесла ў клініку трохгадовую Аксану. Дзяўчынка значна адставала ў псіхічным і фізічным развіцці, хварэла на эпілепію. У часе гутаркі з маці я высветліла, што адзінай прычынай прыроджанай непаўнацэннасці дзяўчынкі з'яўляецца бацька-алкаголік. Аксана ўвесь час шчыпала маці, якая трымала яе на руках, і вымаўляла нечленараздзельныя гукі. Хадзіць і стаць яна не ўмела. Калі я сказала маці, што ў Аксаны прыроджанае захворванне цэнтральнай нервовай сістэмы і медыцына ў такіх выпадках пакуль што бяссільная, маладая жанчына, заліваючыся слязямі, сказала:

— Доктар, пра гэта ўсе кажуць урачы, але я не магу ў гэта паверыць... Не магу... Няўжо нічым нельга памагчы маёй Аксане?

Мне было балюча глядзець на гэтую трагедыю. Хацелася аблегчыць матчыны пакуты хаця б парадай:

— Ці не лепей будзе, калі вы аддасце

Аксану ў дом інвалідаў? Там яна будзе забяспечана добрым доглядам, магчымым лячэннем. Вы будзеце наведваць яе... Крыху адпачыўшы, параіцеся са спецыялістамі і падумаеце пра нараджэнне другога дзіцяці.

Маці недаўменна паглядзела на мяне. Я працягвала:

— Так, толькі ў гэтым вы знойдзеце ратунак ад вашага гора. Вы маладая, у вас усё жыццё наперадзе. Нельга вось так, праз усё жыццё, быць рабой свайго няшчасця.

Жанчына безнадзейна адказала:

— Не. Я ўжо не магу мець другое дзіця. Хопіць з мяне і адной Аксаны. Ды і з мужам я развяслася... Доктар, няўжо ўсё скончана?

— Усё залежыць ад таго, наколькі разумна вы будзеце думаць пра сваё гора. Трэба падпарадкаваць пачуцці розуму. Падумаўце сур'ёзна пра дом інвалідаў. Вы ж маладая, прыгожая жанчына, у вас будзе новая сям'я, і гэта аблегчыць, хоць бы часткова, вашы пакуты. Аксане ўсё роўна памагчы нельга.

— Не! Я не магу паверыць, што яна ніколі не будзе хадзіць, гаварыць, радавацца, як усе дзеці! Я не магу расставіцца з ёю... Паеду ў Маскву, у Ленінград... Буду лчыць яе, пакуль у мяне хопіць сіл.

Маці да гэтай пары слепа верыць у тое, што Аксана пазбавіцца ад хваробы. Вазіла яе ў Маскву. Але стан дзіцяці застаецца без змяненняў, эпілептычныя прыпадкі сталі паўтарацца часцей.

Нічога няма на свеце мацнейшага за

Кадр з кінафільма «Мы з Вулканам».

Кінастудыя «Беларусь-фільм» заўсёды вызначалася тым, што выпускала цікавыя карціны для дзяцей і юнацтва. Малады рэжысёр Валянцін Пяроў паставіў для дзяцей новую мастацкую кінастужку «Мы з Вулканам». Сцэнарый фільма напісаў вядомы дзіцячы пісьменнік Юрый Якаўлеў. Галоўная думка фільма — чалавек, творчы дабро, становіцца сам чысцейшы, мужны.

Ролі ў карціне выконваюць Валерыя Белякоў, Люда Кочка, В. Тарасаў, Е. Буранкоў, В. Бярзуцкая, Ю. Мядзведзеў, Г. Рагачоў.

Шмат цікавага раскажуць глядачам новая шырокаяэкранная кінапавесць «Трое» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага, татэжыскі фільм «Сустрэча ў старой мачыхі», казахская кінастужка «Падарожжа ў дзяцінства», азербайджанская карціна «У гэтым паўднёвым горадзе».

З замежных кінафільмаў на экраны рэспублікі будуць дэманстравацца «Рыцар залатой пальчаткі» (Венгрыя), «Аўтамат жаданняў» (Чэхаславакія) і інш.

Р. КАПЛЯ

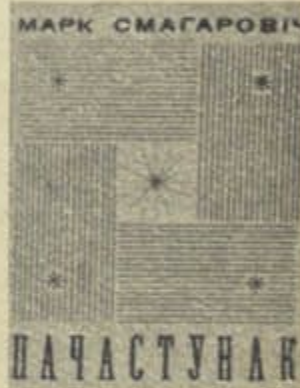
НОВЫЯ КНІГІ

Алесь Савіцкі.

Самы высокі паверх. Лявон Бугрым жыве ў маленькім гарадку на Дзвіне. Тут пачынаўся ягоны жыццёвы шлях. Тут упершыню прыйшло да яго каханне. Сюды ён вяртаецца пасля вучобы ў Маскве, тут будзе новы прыгожы дамы, зазнае мудрасць жыцця: у кожнага павінен быць у жыцці свой, самы высокі, паверх, і, ступіўшы на яго, ты адкідаеш усё дрэннае, становішся больш высакародным, чыстым, мужным і смелым. Толькі ўзышоўшы на гэты паверх, Лявон Бугрым становіцца сапраўдным чалавекам.

Марк Смагаровіч. Пачастунак. Рысы пазіі Марка Смагаровіча цесна звязаны з ягоным жыццём і цяжкім лёсам. У час вайны ён страціў нісці абедзвюх рук, але не пакінуў строй, упарта і настойліва працуе ў літаратуры. У новай кнізе пазіа — роздум пра жыццё, пра лёс свайго пакалення, пра бязмежную любоў да роднай зямлі.

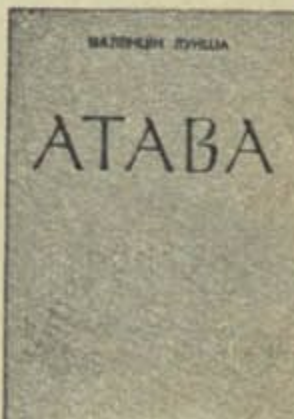

Рыгор Барадулін. Лінія перамены дат. Акрамя аднайменнай пазмы, якая вылучаецца навізнай формай, яркім зместам, лаканічнасцю пазычнай мовы, у зборнік увайшло многа новых вершаў. Гэта — усхваляваны расказ пра нашага сучасніка, пра яго гераічныя справы, мары і пачуцці.

Вялікі цыкл вершаў прысвечан дружбе народаў нашай Радзімы. Тут вершы, напісаныя ў выніку паездак на берагі Ціхага акіяна, у Запаляр'е, Прыбалтыку, Таджыкістан. Галоўная ж тэма лірыкі пазіа — родная Беларусь, яе цудоўная прырода, людзі, шчырая, сыноўняя любоў да іх.

Валянцін Лукаша. Атава. Доўгі час аўтар жыў і працаваў на будаўніцтве Полацкага нафтапрацоўчага завода. Кніга «Атава» — пазычны расказ пра нашу моладзь, пра горад нафтахімікаў — Наваполацк. Акрамя таго, чытач сустрэне ў кнізе цыкл вершаў, балады, якія прасякнуты клопатам пра лёс людзей, пра іх будучыню. Многія вершы прысвечаны тэме любові і дружбы.

пачуццё мацярынства і больш жахлівага за пакуты маці, калі ў яе безнадзейна хворае дзіця. Па віне бацькі-алкаголіка загублены два жыцці... Ды і сам бацька — таксама ахвяра «зялёнага змія».

У людзей, якія несістэматычна ўжываюць спіртное, ступень алкагалізацыі ў арганізме не вельмі высокая, у іх не заўсёды адбываюцца арганічныя змены ў структуры палавых клетак. У такіх выпадках дзеці нараджаюцца здаровыя ў фізічных адносінах, але са слабай нервовай сістэмай, якая пад уплывам неспрыяльных умоў акаляючага асяроддзя лёгка траўміруецца. Калі такія дзеці акружаны разумнай любоўю дарослых, атрымліваюць правільнае выхаванне, то іхняя нервовая сістэма ў працэсе росту ўмацоўваецца і дзеці не адстаюць у псіхічных і фізічных адносінах ад сваіх аднагодкаў. Добра, калі дзіця расце ў спакойнай сямейнай абстаноўцы, пад уважлівым наглядом бацькоў. Але што бачаць дзеці ў сям'і, дзе бацька прапівае сваю зарплату, скандаліць, лаецца? Яны жывуць у вечным страху, бываюць палахлівыя, раздражняльныя, дрэнна спяць, іх непакояць жудасныя сны, яны кепска вучацца. Усё гэта хваравіта ўплывае не толькі на аслабленую нервовую сістэму, але і на здаровую.

Частыя п'янкі ў сям'і робяць свой ўплыў на дзяцей. Спачатку яны толькі гуляюць «у госці», а затым пад уплывам акаляючага асяроддзя самі ўцягваюцца ў п'янства. Дзецям падабаецца стан лёгкага ап'янення, і яны шукаюць магчыма-

сці выпіць яшчэ і яшчэ. Яны крадуць грошы, каб купіць спіртное або выкрадаюць гарэлку ў п'яных бацькоў, атручваючы свой арганізм, які яшчэ расце, не скончыў свайго развіцця. У гэты перыяд далікатныя нервовыя клеткі асабліва кволыя і лёгка паддаюцца шкоднаму дзеянню алкаголю. Для таго, каб у дзіцяці настала вострае алкагольнае атручэнне, дастаткова 100—150 грамаў віна, а 100—150 грамаў гарэлкі могуць прынесці пяцігадоваму дзіцяці смерць.

У святочны дзень машына хуткай дапамогі даставіла ў дзіцячую бальніцу двух дванаццацігадовых хлапчукоў з цяжкім алкагольным атручэннем. Іхнія бацькі адзначалі свята. Дзеці не хацелі адставаць ад дарослых, купілі гарэлкі, віна. Аднаму з іх здалося, што спіртнага малавата. Ён пабег дахаты і ўкраў у п'яных бацькоў бутэльку самагонкі. Пасля выпітай самагонкі Бора з Валерам страцілі прытомнасць...

Такія выпадкі здараюцца не так ужо і рэдка. Колькі патрэбна сіл, цяроплівасці, ведаў, медыкаментаў і вынослівасці дзяцей, каб перамагчы смерць!

Бацькі-п'яніцы — гэта тыя ж злачынцы. Яны атручваюць не толькі сваё жыццё, але і жыццё сваіх дзяцей. Перш чым адкаркаваць бутэльку гарэлкі, бацькі абавязаны падумаць, што на іх ляжыць адказнасць за здароўе і выхаванне дзяцей.

Г. СМІРНОВА,
урач 2-й мінскай дзіцячай
клінічнай бальніцы.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

Роздум

над

фотаздымкам

Плача в'етнамская маці...
З гора,
Не з радасці плача.
Плача па родным дзіцяці,
Якое ўжо сонца не ўбачыць.
Плача над лёсам жывых яшчэ,
Над уцалелым домам.
Каго яшчэ ўбачыць,
высачыць
Хіжая морда «Фантома»!
А ў кожным жа доме —
Дзеці,
А ў кожным жа доме —
Жыццё!
А роднае неба чэрцяць
Крыж-накрыж агнём чужынцы.
Спытаць бы іх:
— Што згубілі,
Што ў мірнай краіне вам трэба!
Ці хлебам сябе абдзялілі,
Ці мала свайго вам хлеба!
Ці мала свайго вам сонца,
Прастораў сваіх, надзелаў!
Ці хочацца люты стронцый
Хутчэй нацкаваць на людзей вам!
Вам хочацца...
Не, не збудзецца,
Скажам адкрыта і прама:
— Сонца між хмар
не згубіцца,
Сонца —
з маці В'етнама!
І слёзы іх,
Слёзы матчыны,
Неспадзявана аднойчы,
Грымучыя і гарачыя,
Як бомбы, упадуць на забойцаў.

Сымон БЛАТУН

Калі б мяне спыталі,—
Які найлепшы верш я хацеў бы
напісаць,
Я адказаў бы:
— Пра сына.
Калі б мяне спыталі,—
Якую найлепшую паэму
хацеў бы я скласці,
Я адказаў бы:
— Пра маці...

ПЫТАЙЦЕ—АДКАЗВАЕМ

Прашу адказаць на два пытанні. 1. З якога дня прысуджаюцца аліменты на дзіця? 2. Ці можна выключыць з пасведчання аб нараджэнні запіс аб бацьку дзіцяці і якім шляхам?

ПРУДНІКАВА

1. Згодна п. 12 пастановы пленума Вярхоўнага суда СССР ад 4 жніўня 1950 г. «Аб судовай практыцы па справах аб спягнанні сродкаў на ўтрыманне дзяцей» аліменты павінны прысуджацца, як правіла, з дня прад'яўлення іску. У тых выпадках, калі ісцец прадставіць доказ, што ён да прад'яўлення іску прымаў меры да атрымання аліментаў з адказчыка, але не мог іх атрымаць, бо адказчык ухіляўся ад уплаты, суд у залеж-

насці ад акалічнасцей справы можа спагнаць з адказчыка аліменты за мінулы час, але ў межах трохгадовага тэрміну іскавай даўнасці.

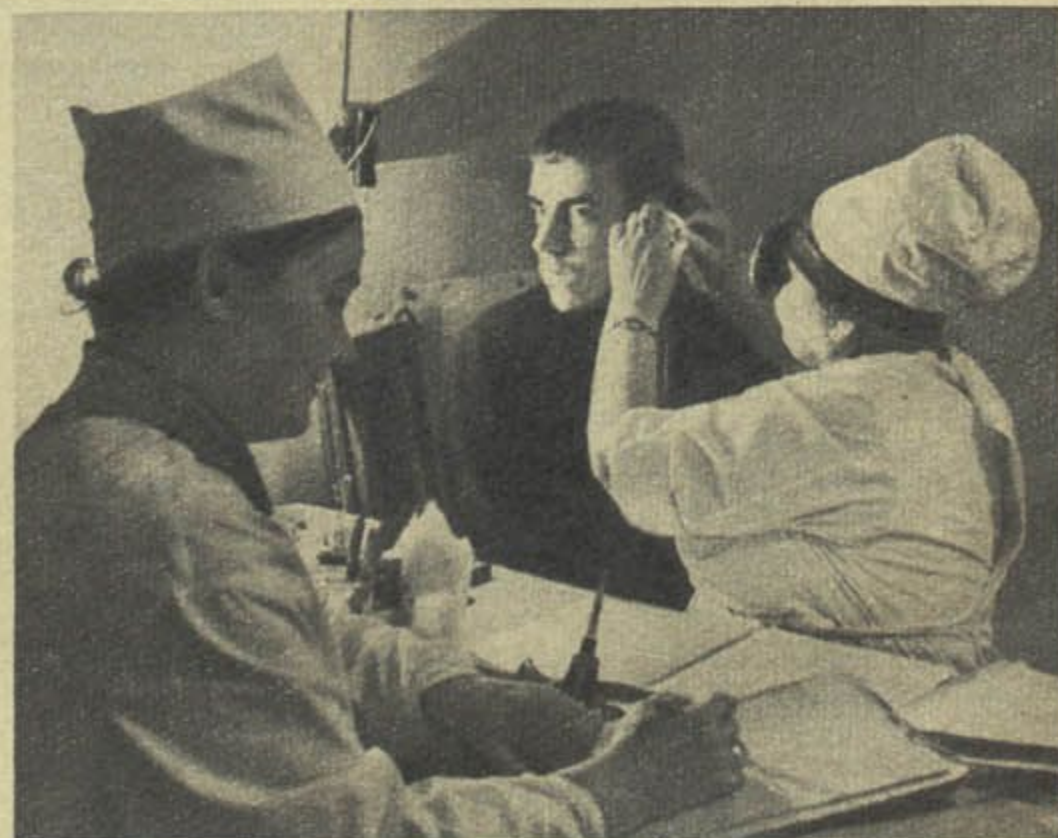
2. Запіс аб нараджэнні ў кнігах запісу актаў грамадзянскага стану з'яўляецца доказам паходжання дзіцяці ад указаных у ім бацькоў і можа быць аспрэчаны толькі ў судовым парадку (артыкул 38 Кодэкса аб шлюбе, сям'і і апецы Беларускай ССР).

Да Дня Савецкай Арміі

СЫНЫ ІДУЦЬ СЛУЖЫЦЬ

Прызыўная камісія Заводскага райваенкамата горада Мінска: «Віншваем! Годны...»

КРАПІЎНІЦА

Чырванее і свярбіць скура, на ёй паяўляюцца пухіры — нібы крапіва апыкла. Хвароба так і завецца — крапіўніца.

Пухір можа дасягаць велічыні пяцікапеечнай манеты. Спачатку высыпанні маюць акруглую форму, затым яны павялічваюцца і паступова зліваюцца ў вялікія бляшкі велічынёй з далонь, якія іншы раз пакрываюць усю скуру хворага.

Высыпанні трымаюцца звычайна нядоўга: адну-дзве гадзіны, а затым бяспследна знікаюць. Аднак праз некаторы час яны могуць паявіцца зноў.

Бывае, што, апрача высыпанняў, асабліва на твары або ў вобласці палавых органаў, узнікае вялікі ацёк. Гэта звычайна палохае хворых, але ацёк,

як і пухіры, знікае на працягу некалькіх гадзін. Ён больш небяспечны, калі развіваецца ў гартані або ў глотцы, замянаючы дыханню. У гэтым выпадку трэба зараз жа звярнуцца да ўрача.

Якія прычыны крапіўніцы? Часта гэтае захворванне, асабліва ў дзяцей, бывае ў выніку індыўідуальнай непераноснасці некаторых прадуктаў — яек, мёду, грыбоў, шакаладу, суніц, рыбы ці лекавых прэпаратаў. Парушэнні дыэты, страўнікава-кішэчных расстройств абвастраюць хваробу.

Хранічная крапіўніца нярэдка назіраецца ў тых, хто хварэе на гельмінтозы, у каго парушаны функцыі печані, нырак або ў арганізме знаходзяцца ачагі хранічнай інфекцыі — танзіліт, карыёзныя зубы, гаймарыт.

Можа паявіцца крапіўніца ад рэзкага ўздзеяння на арганізм холаду, цяпла, сонечнага абпраменьвання, а таксама ад укусаў насякомых, дотыку да некато-

рых раслін, напрыклад, да прымулы.

Вельмі важна высветліць, якое менавіта рэчыва, уздзеянне выклікае гэту хваробу. На жаль, выявіць алерген удаецца не заўсёды.

Усім хворым на крапіўніцу раіцца малочна-растлінная дыета; забаронены яйкі, грыбы, какао, вострыя і салёныя стравы, спецыі, цытрусавыя. Цукар у рацыёне трэба абмежаваць да 30, а соль — да 5 грамаў на дзень. Ежу варыць без солі, дадаваць яе можна ў гатовую страву.

Неабходна настойліва змагацца з захворваннямі печані, нырак, лячыць хворыя зубы. Для прафілактыкі — умацоўваць нервовую сістэму, займацца гімнастыкай, устанавіць рацыянальны рэжым працы і адпачынку. Трэба таксама старанна сачыць за чысцінёй скуры.

Прафесар А. СТУДНІЦЫН
[Часопіс «Здоровье»]

Першыя крокі.

Фота Л. Гохмана.

На першых палявых вучэннях.

Ветэран вайны: слова на дарогу...

— Пасядзім, сябры, перад далёкай дарогай...

...А вось ужо і першыя пісьмы.

Фотарэпартаж Ул. Вяхотні і Е. Кольчанкі.

Апошнія пяць мінут. Зараз аўтобус, поезд, часць.

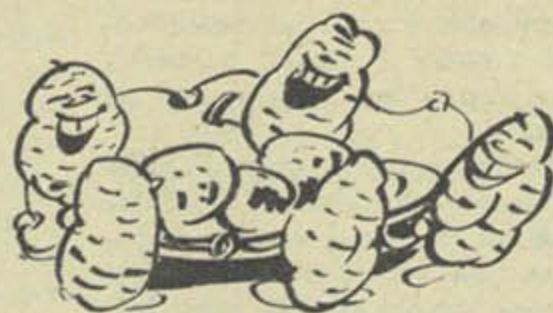

У Мінску адбыўся чацвёрты конкурс цырульнікаў. У ім прынялі ўдзел 28 лепшых майстроў беларускай сталіцы. На здымках: 1. Жаночая вячэрняя прычоска «Далёкая зорка», выкананая майстрам салона «Мара» Галінай Смурговіч (першае месца). 2. Прычоску робіць майстар салона «Мара» Ала Ходзіна (трэцяе месца). 3. Ідзе конкурс.

Фота І. Змітровіча.
(БЕЛТА).

БУЛЬБЯНІКІ

Бульбу адварыце ў лушпях, абярыце і пратрыце. Дадайце крухмал або муку, сметанковае масла, яйкі, соль, перац і добра перамяшайце. Зрабіце шарыкі (можна ромбікі, кубікі) вагой 15—20 г, пакладзіце іх на змазаная маслам бляху або патэльню і запячыце ў духоўцы. Паліце смятанай або сметанковым маслам, запраўце пасераванай рэпчатой цыбуляй і прыпускайце 5—7 мінут.

Пры падачы пасыпце зялёнай цыбуляй або кропам.

На 1 кг бульбы 3 ст. лыжкі крухмалу або мукі, 2 яйкі, 1 ст. лыжка масла, мука (для раздзелкі), паўшклянкі смятаны.

ПЛОЎ З ГРЭЦКІХ КРУП

Бараніну нарэжце на кавалкі па 20—40 г, абсмажце, заліце бульёнам або вадой, дадайце тамат-пюрэ, падсмажаную рэпчатую цыбулю і патушыце.

Грэцкія крупы падсмажце да светла-карычневага колеру, усыпце іх у кіпецень і варыце да таго часу, пакуль крупы

поўнаасцю не набухнуць. Зліце лішнюю вадку, а крупы змяшайце з баранінай і ў закрытай пасудзіне працягвайце тушыць да гатоўнасці.

На 200 г грэцкіх круп 400 г бараніны, 5—6 цыбулін, 4 ст. лыжкі тамат-пюрэ, 4 ст. лыжкі маргарыну.

„ГРЫБОК“ АСАРЦІ

Вараныя бульбу, цяляціну, язык, свініну і ялавічыну, рэпчатую цыбулю нарэжце кубікамі, а затым злёгку абсмажце іх на сметанковым масле. Па смаку пасыпце соллю і перцам.

Прыгатаўце з дабаўкай пшанічнай мукі яечна-малочную сумесь. Заліце ёю абсмажаныя прадукты і ў духоўцы давядзіце да гатоўнасці. Пасыпце зяленівам.

На 1 кг бульбы 100 г цяляціны, 75 г языка, 100 г мяса, 100 г свініны, 4 яйкі, паўшклянкі малана, 1 ст. лыжка мукі пшанічнай, 1—2 цыбуліны, 4 ст. лыжкі масла сметанковага, зяленіва.

ШНІЦЭЛЬ РЫБНЫ

Рыбнае філе прапусціце праз мясарубку. Дадайце пасераваную рэпчатую цыбулю, яйка, рыбны булён, спецыі, добра перамяшайце, а затым выбіце, пакуль не атрымаецца аднародная маса. Шніцэль паніруюць у сухарах і смажаць. Пры падачы паліваюць сметанковым маслам.

300 г траскі, 1 яйка, 2—3 цыбуліны, сухары, па 2 ст. лыжкі сметанковага масла і алею, спецыі.

БУЛЬБА АДВАРАНАЯ З САЛЁНЫМІ ГРЫБАМІ

Грыбы перабырыце, буйныя нарэжце на 2—3 часткі; рэпчатую або зялёную цыбулю нашаткуйце і змяшайце з падрыхтаванымі грыбамі. Пасыпце перцам і запраўце алеем.

Падаюць грыбы да адваранай бульбы (яе можна паліць сметанковым маслам).

На 200 г бульбы 120 г салёных грыбоў, 2 цыбуліны, 1 ст. лыжка алею.

САЛАТА ЛЮБІЦЕЛЬСКАЯ

Печань траскі здрабніце, вараныя яйкі і бульбу нарэжце кубікамі. У падрыхтаваныя прадукты дадайце зялёны гарошан, сечаную рэпчатую цыбулю і ўсё старанна змяшайце.

Салату аформіце дольнамі лімона, сечаным яечным бялком і зяленівам.

На 75 г печані траскі 3 ст. лыжкі зялёнага гарошку, 1 яйка, зялёная цыбуля, 1 цыбуліна, 1 бульбіна, кавалачак лімона.

БОРШЧ З РЭПАЙ

У булён пакладзіце бульбу, рэпу і зварыце да гатоўнасці. Дадайце нашаткаваныя саломкай буракі (іх трэба зварыць у лушпях, з воцатам), пасераваную муку, карэнні і тамат-пюрэ і варыце яшчэ 10—15 мінут. Запраўце спецыямі.

Пры падачы кладуць смятану.

На 150 г касцей (ялавічных або цялячых) 110 г буракоў, 100 г бульбы, 130 г рэпы, 2 рэпчатая цыбуліны, 2 морквіны, 1 ст. лыжка тамат-пюрэ, 1 чайная лыжка сала свінога (можна маргарыну), воцат 3-працэнтны, спецыі, смятана.

КУЛІНАРЫЯ

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Печаныя піражкі са здобнага прэснага цеста будуць больш порыстыя і рассыпістыя, калі ў цеста дадаць соду і лімонную кіслату. Сода і кіслата ўступаюць у хімічную рэакцыю, выдзяляючы пры гэтым свабодны вуглякіслы газ і ўтвараючы лімоннакіслы натрый. Вуглякіслы газ імкнецца вырвацца з цеста, разрыхляе яго і робіць порыстым. Гэтая самая з'ява характэрная пры выпечцы пернікаў і пячэння з прэснага цеста.

Абабраную бульбу трэба трымаць у вадзе, але нядоўга.

У бульбе змяшчаюцца акісляльныя ферменты, якія ў прысутнасці кіслароду выклікаюць акісленне некаторых рэчываў з утварэннем цёмнаафарбаваных злучэнняў. Вядома, што разрэзаная ці абабраная бульба на паветры хутка цямнее. Кіслароду ў вадзе вельмі мала, таму бульба ў ёй не цямнее. Але калі абабраную бульбу доўга трымаць у вадзе, то адбудзецца растварэнне і страта некаторых каштоўных пажыўных рэчываў.

Вараную капусту без бульбы трэба запраўляць падсмажанай мукой.

Пшанічная мука, тансама, як і бульба, змяшчае значную колькасць крухмалу. Пры падсмажванні крухмал часткова дэкстрынізуецца. Дэкстрын раствараецца ў капусте, робіць страву больш экстрактыўнай, наварыстай і, вядома справа, больш пажыўнай.

ЧЫТАЧЫ ПРАПАНАЮЮЦЬ

Ваш плашч з «балонні» перапэцканы маслянай фарбай. Як яе зняць? Я бралася чысціць ацэтонам і іншымі растваральнікамі. Фарба знімаецца, але плашч псуецца.

Тады я надумалася пачысціць плашч піццывой содай. Вынік выдатны! Плямы зніклі, а плашч не папсаваўся. Я зрабіла так: змачыла плямы цёплай вадой, пасыпала піццывой содай шматок марлі і, моцна прыціскаючы да тканіны, чысціла. Вось і ўся прамудрасць.

І. СІДАРОВІЧ

Вёска Валеўка,
Навагрудскі раён.

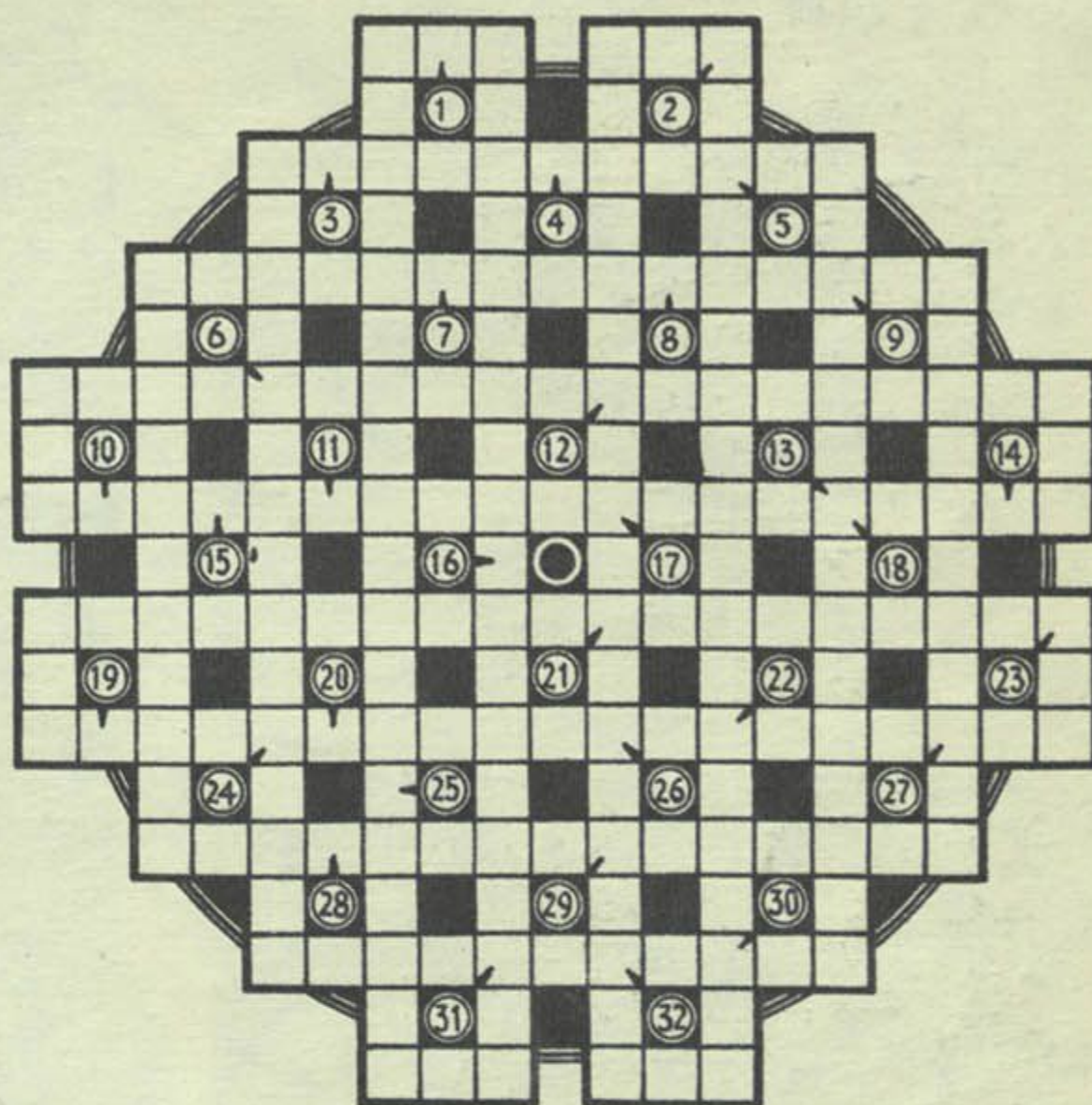
зіма, зіма

Пухова хустка.
Фота А. Дзяругі.

На ўскрайку лесу.
Фотаэцюд
В. Вічужаніна.

КРАСВОРД

У гэтым красвордзе кожнае слова пачынаецца ад абазначанай клеткі і запісваецца вакол адпаведнай лічбы па ходу стрэлкі гадзінніка.

1. Раман Э. Войніч. 2. Саюзная рэспубліка. 3. Лятальны апарат. 4. Драма М. Ю. Лермантава. 5. Беларускі народны танец. 6. Мастацкі калектыў. 7. Графічнае ўпрыгожванне. 8. Беларускі мастак, аўтар карціны «Абаронцы Брэсцкай крэпасці». 9. П'еса В. Вольскага. 10. Беларускі кампазітар. 11. Сталіца еўрапейскай дзяржавы. 12. Возера ў БССР. 13. Беларускі паэт. 14. Знатная трактарыстка, арганізатар першай жаночай трактарнай брыгады. 15. Савецкі кампазітар. 16. Зборнік вершаў Е. Лось. 17. Навука аб красамоўстве. 18. Беларуская паэтка. 19. Прыём параўнання процілеглых паняццяў. 20. Вядомая савецкая гімнастка. 21. Народнае свята з шэсцем. 22. Дзеючая асоба з трагедыі Шэкспіра «Гамлет». 23. Паэма П. Глебкі. 24. Рускі фізік. 25. Першая руская жанчына-падарожніца. 26. Аўтар рамана «Кутузаў». 27. Род цыбульных раслін. 28. Адна з наймацнейшых савецкіх фехтавальшчыц. 29. Дзеючая асоба з трагедыі Шэкспіра «Кароль Лір». 30. Абаронца Брэсцкай крэпасці. 31. Зброя фехтавальшчыка. 32. Опера Д. Вердзі.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вокладкі: старшыня калгаса «Перамога» Талачынскага раёна Лідзія Андрэеўна Навумава.

Фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вокладкі: моды.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАВАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадар-
кі і культуры — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 09739. Здадзена ў набор 31/XII-69 г. Падпісана да дру-
ку 22/I-70 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск. Цана 15 кап.

Дадатак — выкрайка. Тыраж 322664 экз. Зак. 650.

Цена 15 кап,
74995

